

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN ОТВОРЕНО
SOCIETY ОПШТЕСТВО
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА

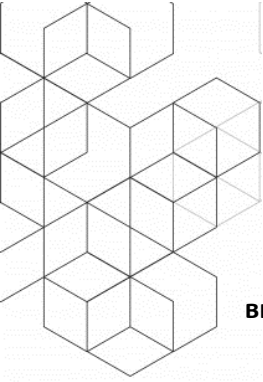
MULTIKULTURA

Анализа на спроведеното набљудување на работата на Основен суд Тетово, Сектор за внатрешни работи – Тетово, Казнено поправна установа – затвор Тетово и Народниот правобранител – подрачна канцеларија – Тетово

Анализа на спроведеното набљудување на работата на Основен Суд Тетово, Сектор за внатрешни работи – Тетово, Казнено поправна установа – затвор Тетово и Народниот Правобранител – подрачна канцеларија – Тетово

Тетово, Јуни 2020

Анализа на спроведеното набљудување на работата на Основен суд Тетово, Сектор за внатрешни работи – Тетово, Казнено поправна установа – затвор Тетово и Народниот правобранител – подрачна канцеларија – Тетово

Здружение Мултикултура- Тетово

www.multikultura.org.mk

За издавачот

Здружение Мултикултура- Тетово

Автор

Вулнет Зенки

Лектура

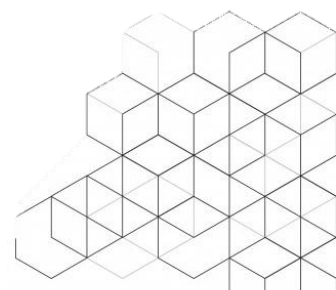
Самет Дервиши

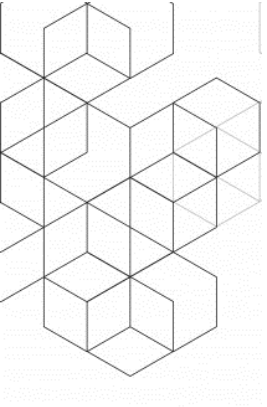
Оваа анализа е дел од проектот „Младите се промената за пристапување во Европската Унија“ имплементиран од Здружение Мултикултура од Тетово а финансиски поддржан од Фондација Отворено општество – Македонија.

Содржината на публикацијата е единствена одговорност на Здружение Мултикултура од Тетово и на никаков начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Фондацијата Отворено општество – Македонија.

Содржина

Вовед	5
Процес на интеграција на Република Северна Македонија во Европска Унија	6
Сегашната ситуација	6
Процес на пристапување кон ЕУ	6
Владеење на правото и фундаментални права.....	8
Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права	10
Функционирање на правосудството.....	11
Борба против корупцијата	12
Фундаментални права	13
Слобода на изразување	14
Институции во Република Северна Македонија предмет на реформи според препораките на Европска Комисија	16
Судски систем/Судовите во Република Северна Македонија	16
Министерство за Внатрешни Работи.....	18
Затворите во Република Северна Македонија.....	19
Народен Правобранител – Република Северна Македонија.....	20
Методологија на истражување	22
Општи податоци	23
Мониторирање на Основен Суд Тетово.....	24
Препораки:.....	27
Мониторирање на Сектор за внатрешни работи – Тетово.....	28
Препораки:.....	32
Мониторирање на Кривично поправна установа – Затвор Тетово.....	33
Препораки:.....	36
Мониторинг на работата на Народниот правобранител – подрачна канцеларија – Тетово.	37
Препораки:.....	41
Препораки и ниво на нивно исполнување според Извештајот од Европска Комисија доставен за Република Северна Македонија	42
Заклучок	43
Користена литература.....	44
Веб литература	44

ПРВ ДЕЛ

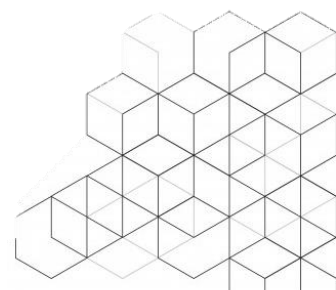
Вовед

Правдата и внатрешните работи се основните функции на државата. Правдата се состои во примената на правото од страна на судовите за заштитата на човековите слободи и права и во остварувањето на правно заштитетни интереси на поединци и на правни лица, како и во случаите на сторени казнени дела или спорови помеѓу правните субјекти (физички и правни лица). Од друга страна, правдата не како правен идеал, правна цел или вредност, туку како категорија на позитивното право е интегративен поим кој ги сублимира и правните прописи и системот на механизмите на нивната примена, во кој покрај судовите влегуваат и други државни органи и институции со јавни овластувања: јавно обвинителство, јавно правобранителство, установи за извршување на казнено-правните санкции, адвокатура и нотаријат. Нивните функции се комплементарни со основната функција на право раздавање што ја вршат судовите.

Заедничко за правдата и нејзино спроведување во институции е тоа што се работи за правно засновани активности на државни органи што го применуваат правото, односно обезбедуваат услови за негова примена. Второ, дека во примената на правото државните органи доаѓаат во најнепосреден допир со човековите слободи и права, правно регулираните должности и правно заштитените интереси на правните субјекти.

Еволуцијата на Европската Унија чијшто концепт за правда и нејзино спроведување е предмет на нашата студија во однос на разгледување и објаснување на дел од извештајот од Европска Унија со препораките од Поглавје 23 за Република Северна Македонија, е јасно насочена по патеката на прераснување на поинаков начин на работа на институциите, истакнувајќи ја потребната законска независност и непристрасност. Самиот факт дека нејзината основа е комунитарното право и човековите слободи и права го апострофира значењето на системот на правда и на неговата примена.

Покрај сето горенаведено, студијата има за цел да проникне во основните елементи на концептот на правда според Европската Унија, придавајќи важност на функционирањето на државните институции на Република Северна Македонија и примената на препораките на Европската Комисија, секогаш, со посебен осврт на Поглавје 23 со висок степен на убедување дека ова е придонес кон евроинтеграцијата на македонскиот систем на правдата и неговата примена како основна претпоставка за пристапување на Република Северна Македонија кон Европската Унија.

Сегашната ситуација

Република Северна Македонија заедно со другите партнери од Западен Балкан беше идентификувана како потенцијален кандидат за членство во ЕУ за време на самитот на Солунскиот Европски Совет во 2003 година. Договорот за стабилизација и асоцијација е прв во регионот, и е во сила од 2004 година. РСМ аплицираше за членство во ЕУ во март 2004 година и Советот одлучи во декември 2005 година да и даде статус на земја кандидат.¹

Од октомври 2009 година, Комисијата постојано препорачува да се отворат преговори за пристапување со Република Северна Македонија. Во 2015 и 2016 година, препораката беше условена со континуирано спроведување на договорот од Пржино и значителен напредок во спроведувањето на „Приоритетите за итна реформа“. Имајќи го предвид постигнатиот напредок, Комисијата ја повтори својата безусловна препорака за отворање на преговори за пристапување во април 2018 година. Со оглед на постигнатиот значаен напредок и постигнатите услови едногласно од страна на Советот во јуни 2018 година, Комисијата препорача во мај 2019 година отворени преговори за пристапување со Република Северна Македонија.

Во март 2020 година, Советот за општи работи одлучи да ги отвори преговорите за пристапување со Република Северна Македонија и ја одобри Комуникацијата на Комисијата за ревидирана методологија „Подобрување на пристапниот процес - кредибилна перспектива на ЕУ за Западен Балкан“ од февруари 2020 година. Одлуката беше одобрена од членовите на Европскиот совет.²

Процес на пристапување кон ЕУ

Република Северна Македонија е земја кандидат за членство во Европската Унија и очекува почеток на преговорите за членство. Наредна фаза во процесот на пристапување е добивање на датум за првата меѓувладина конференција што фактички значи и почеток на преговорите за членство во Унијата.

Процесот на преговори за членство во Европската Унија за Република Северна Македонија ќе значи окончување на процесот на приближување кон Унијата, усвојување на нејзините придобивки и вредности, како и целосно приспособување на македонските институции кон начинот на функционирање на институциите на Унијата. Преговорите

¹ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/north-macedonia_en

² https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/near_factograph_north_macedonia.pdf

истовремено ќе значат и создавање основи и подготовка за идно успешно функционирање на Република Северна Македонија како земја-членка на Унијата.³

Во месец февруари 2008 година, Советот на Министри на Европската Унија го усвои Партнерството за Пристапување на Република Македонија за 2008 година. Партнерството за Пристапување содржи 8 (осум) клучни приоритети кои се услов за добивање на датум за преговори. Република Северна Македонија очекуваше да го започне процесот на преговори за полноправно членство во Европската Унија уште во текот на 2009 година, но тоа не се случи

Преговорите, како обемен потфат којшто се одвива со брза динамика, наложуваат целосна подготвеност на државните органи и институции и на структурите воспоставени за координација и водење на преговорите пред започнувањето на самите преговори.⁴

Хронолошки пристапот на Република Северна Македонија кон ЕУ е следен:

- Апликацијата на Република Северна Македонија за членство во ЕУ беше поднесена на 22 март 2004 година.
- Комисијата даде позитивно мислење на 9 ноември 2005 година.
- Европскиот Совет додели статус на кандидат за земјава во декември 2005 година.
- На 18 февруари 2008 година, Советот го усвои ревидираното пристапно партнерство со Северна Македонија.⁵

Европската комисија за прв пат препорача да започнат преговори за пристапување со Република Северна Македонија во октомври 2009 година. Во 2015 и 2016 година, препораката беше под услов за континуирано спроведување на договорот од Пржино и значителен напредок во спроведувањето на итните реформски приоритети.⁶ Важна улога на оваа насока имаа и и извештаите на Прибе, каде експертските членови на групата со големо професионално искуство во различни полиња на владеење на правото (спроведување на законот, следење на комуникациите, обвинителската служба и судство, човекови права, реформи во транзиција, и друго) кои што веќе беа запознаени со земјата од претходните професионални ангажмани за Европската комисија, Советот на Европа и други меѓународни организации. Групата ја водеше веќе пензионираниот директор на Комисијата, Рајнхард Прибе, од што се именуваа и извештаите.

Во јуни 2018 година, Советот донесе заклучоци во кои се согласи да одговори позитивно на напредокот постигнат од Република Северна Македонија и го постави патот кон започнување на пристапните преговори во јуни 2019 година, во зависност од напредокот постигнат во одредени клучни области, како што се реформа на судството, разузнавачки и безбедносни служби за реформа и реформа на јавната администрација.⁷

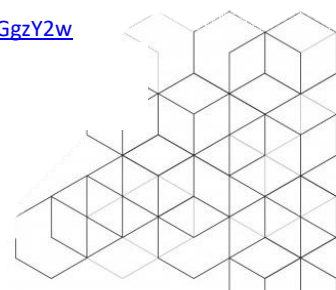
³ <http://www.sep.gov.mk/content/?id=9#.Xq8g22gzY2w>

⁴ <http://www.sep.gov.mk/content/?id=10#.Xq8oLmgzY2w>; <http://www.sep.gov.mk/content/?id=12#.Xq8oRGgzY2w>

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:080:0032:0045:EN:PDF>

⁶ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10555-2018-INIT/en/pdf>

⁷ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/gac/2018/06/26/>

Во јуни 2019 година, Советот разговараше за комуникацијата на Европската комисија од 29 мај 2019 година за политиката на проширување на ЕУ и извештајот за Република Северна Македонија. Со оглед на ограниченото време на расположливост и важноста на предметот, одлучи да се врати, најдоцна до октомври 2019 година, на прашањето за отворање на пристапните преговори со земјата, со цел да се донесе јасна и суштинска одлука.⁸

На 15 октомври 2019 година, Советот разговараше за проширувањето и за процесот на стабилизација и асоцијација во однос на Албанија и Република Северна Македонија. По дискусијата, претседателството донесе процедурални заклучоци истакнувајќи дека Советот ќе расправа за ова прашање по октомврскиот Европски Совет.

Европскиот Совет на 17-18 октомври 2019 година донесе одлука да се наврати на прашањето за проширувањето пред самитот ЕУ-Западен Балкан во Загреб во мај 2020 година.⁹

На 24 март 2020 година министрите за европски прашања го дадоа својот политички договор за започнување на пристапните преговори со Албанија и Република Северна Македонија. На 25 март заклучоците за проширувањето и стабилизацијата и процесот на здружување беа формално донесени со писмена постапка. На 26 март 2020 година, членовите на Европскиот Совет ги одобрија заклучоците.¹⁰

Владеене на правото и фундаментални права

Преговорите за пристап се последната фаза од процесот на интеграција на земјата-кандидат во Европската Унија. Се преговара за условите, под кои услови земјата-кандидатка влегува во ЕУ, кои во основа се поврзани со усогласувањето на домашното законодавство со законодавството на ЕУ.

Новиот пристап на Европската комисија за преговори со идните земји-членки бара прво да се отворат преговори за Поглавјата 23 и 24, кои опфаќаат областа на судството и основните права, правда, слобода и безбедност.¹¹ Со ново усвоената методологија за преговори, истите се дел од кластерот „Основи“ (Fundamentals).

⁸ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/18/council-conclusions-on-enlargement-and-stabilisation-and-association-process/>, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/gac/2019/06/18/>

⁹ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/10/18/european-council-conclusions-17-18-october-2019/>

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/10/15/presidency-conclusions/>

¹⁰ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/25/council-conclusions-on-enlargement-and-stabilisation-and-association-process/>

<http://www.sep.gov.mk/content/?id=8#.Xq8g4mgzY2w>

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10166-2015-INIT/en/pdf>

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8038-2015-INIT/en/pdf>

<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-north-macedonia-report.pdf>

¹¹ <http://en.yucom.org.rs/chapter-23-judiciary-and-fundamental-rights/>

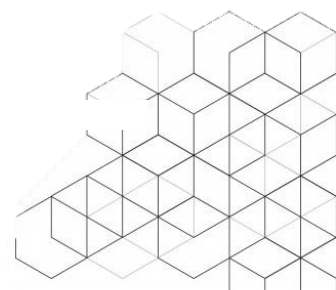
”Според член 6 (1) од Договорот за европска унија (УЕ), Унијата е заснована врз принципите на слобода, демократија, почитување на човековите права и основните слободи и владеењето на правото. Овие принципи се вообичаени за земјите-членки и треба да ги почитуваат земјите-кандидатки.”

Поглавјето правосудство и основни права е ново, истото беше воведено по шестиот бран на проширувањето на ЕУ.

Политиките на судството и основните права имаат за цел зачувување и зајакнување на Европската Унија како област на слобода, безбедност и правда. Исполнувајќи ги барањата од ова поглавје, Република Северна Македонија треба да спроведе голем број реформи и активности кои имаат директно влијание врз секојдневниот живот на граѓаните. Во однос на содржината, Поглавје 23 е поделено на четири тематски области, кои вклучуваат: судска реформа, антикорупциска политика, основни слободи и права на граѓаните на ЕУ. Независно судство, со неопходни капацитети за одржување и заштита на владеењето на правото е камен темелник на овие политики. Во Европската Унија, согледувајќи ја важноста на постоењето на независно и ефикасно судство, дефинирана е серија препораки за постигнување на непристрасност, интегритет и високи стандарди на судството. Потребна е сериозна заложба за елиминирање на надворешните влијанија врз судството, распределување на соодветни финансиски ресурси и обука. Покрај тоа, од земјите-членки се бара ефикасно да се борат со корупцијата, бидејќи тоа претставува закана за стабилноста на демократските институции и владеењето на правото. Предмет што се дискутира во ова поглавје се однесува на исполнување на политичките критериуми кои се основен предуслов за понатамошна интеграција. Постојат неколку регулативи на ниво на ЕУ кои ја регулираат оваа област и повеќето од нив се оставени на земјите-членки да ги регулираат овие проблеми на најдобар начин и да ги исполнуваат стандардите што се основа на Европската Унија.

Имајќи предвид дека целта на преговорите земја кандидат за влез во ЕУ, неопходно е да се воспостави взаемна доверба и да се обезбеди функционалност на системот, почитувајќи ги вредностите на самата Европската Унија.¹²

¹² <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15914-2005-REV-1/en/pdf>

Поглавје 23: Правосудство и фундаментални права

Основните вредности на ЕУ вклучуваат владеење на правото и почитување на човековите права.

Од огромно значење се правилното функционирање на правосудниот систем и ефикасната борба против корупцијата, како и почитувањето на човековите права по закон и во практика. Земјата постигна одреден степен на подготвеност/ е умерено подготвена во однос на примената на *acquis* и европските стандарди во оваа област. Неодамнешните законски измени во голема мера се однесуваат на „Итните реформски приоритети“, препораките на Венецијанската Комисија и Високата експертска група за системски прашања за владеењето на правото. Ова доведе до добар напредок во завршувањето на измените на правната рамка, особено во областа на правосудството и недискриминацијата, во однос на полицискиот ангажман за зајакнување и заштитата на фундаменталните права.¹³

Судовите изрекоа неколку правосилни пресуди во случаите од висок профил под надлежност на Специјалното јавно обвинителство. Обвинителството ја интензивираше својата работа во истражувањето и гонењето на кривичните дела кои произлегуваат и кои се поврзани со нелегалното прислушување.

Од суштинско значење е да се продолжи со утврдување правна одговорност за кривичните дела кои произлегуваат и кои се поврзани со прислушувањата. Антикорупциската рамка е засилена со нов закон и нови надлежности за Државната комисија за спречување на корупцијата. Работата на новата Комисија веќе даде резултати, вклучително и кај случаите од висок профил. Целосното спроведување на новата рамка ќе биде клучна за да се покаже способноста на органите да ја спречат корупцијата и судирот на интереси. Меѓутоа, корупцијата е распространета во многу области и останува прашање на загриженост. Правната и политичката рамка за фундаменталните права генерално е воспоставена и Народниот Правобранител доби дополнителни обврски. Направени се напори за понатамошно подобрување на состојбата со човековите права во практика, но потребна е значителна распределба на средства и силно лидерство за да се осигури спроведување и одржливост на преземените мерки.

Од суштинско значење е изборите направени при именување на членови на независни и регулаторни тела да се засноваат врз заслуги за да се осигури дека тие се составени од компетентни лица чиј интегритет не може да се доведе во прашање. Функционалната независност на овие тела мора да биде гарантирана во секое време, вклучително и преку соодветно финансирање.¹⁴

¹³ <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-north-macedonia-report.pdf>

¹⁴ <https://vlada.mk/node/18041>

<https://vlada.mk/node/18008>

<https://vlada.mk/node/20696>

<https://www.sobranie.mk/republic-of-macedonia-on-the-way-to-the-eu.nspix>

Функционирање на правосудството

Принципот на владеење на правото и правото на фер судење, како што е утврдено во член 6 од Европската Конвенција за Човекови Права (ЕКЧП)¹⁵ и член 47 од Повелбата за основни права на Европската Унија, предвидуваат судството да биде независно и непристрасно. Содржината на овие поими е разјаснета во јурисдикцијата на Европскиот Суд за Човекови Права (ЕСЧП), што е прифатена референца за законодавството на ЕУ според член 6 (2) на Договорот за Европска Унија (ДЕУ). Особено, судовите мора да бидат основани со закон; нема да има дискриминација во постапките за назначување на судиите; судството не смее да биде под влијание на одлучувањето ниту од извршната, ниту од законодавната власт; судиите мора да дејствуваат непристрасно и се смета дека ќе го сторат тоа; нивните услови за мандат мора да бидат соодветно обезбедени со закон; основите за дисциплинска постапка или отстранување од работното место мора да бидат ограничени и утврдени со законот.

Покрај тоа, генералниот принцип на правото на ЕУ е дека судството мора да има доволно средства за ефикасно работење; се очекува судиите да ги почитуваат високите етички стандарди при извршувањето на своите должности во согласност со законот. Препораката на Комитетот на Министри на Советот на Европа бр. R (94) 12 за независност, ефикасност и улогата на судиите дава дополнителни појаснувања. Слично на тоа, европските упатства за етика и однесување на јавните обвинители (упатства од Будимпешта)¹⁶ нудат корисни упатства за заеднички европски стандард во оваа област.

Правосудниот систем постигна одреден степен на подготвеност/е умерено подготвен. Постигнат е добар напредок во однос на „Итните реформски приоритети“ и препораките на Венецијанската комисија и Високата експертска група за системски прашања за владеењето на правото. Венецијанската комисија ги пофали постојаните напори на органите да ги усогласат правилата со кои се регулира правосудниот систем во согласност со меѓународните стандарди и практики.¹⁷

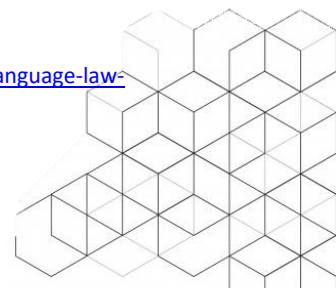
Земјата го засили спроведувањето на стратегијата за реформи во правосудството и го ревидираше својот акционен план. Потребно е редовно следење на сите нивоа за да се осигури почитување на временските рокови. Потребно е сите засегнати страни да останат ангажирани за да испорачаат реформа која ќе им користи на граѓаните. Спроведувањето на новата правна рамка обезбедува цврста основа за трајна промена. Покрај законските промени, од суштинско значење е сите правосудни институции да бидат пример и да придонесат, преку дополнителни напори, во враќање на довербата на јавноста во правосудството.¹⁸

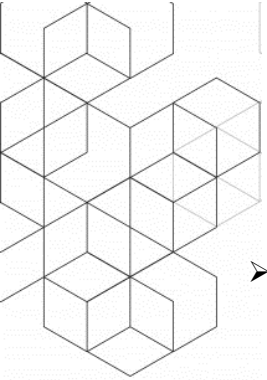
¹⁵ https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

¹⁶ <https://www.osce.org/files/f/documents/1/c/124006.pdf>

¹⁷Извештај на Венецијанската комисија за судски назначувања (Мислење бр. 403/2006 од 22 јуни 2007, CDL-AD (2007) 028); Извештај на Венецијанската комисија за независноста на судскиот систем, Дел I; независност на судиите (Студија бр.494/2008 од 16 март 2010, CDLAD (2010) 004); Извештај на Венецијанската комисија за европските стандарди што се однесува до независноста на судскиот систем, Дел II: Обвинителски систем (Студија бр. 494/2008 од 3 јануари 2011, CDL-AD (2010) 004);

¹⁸<https://www.coe.int/en/web/skopje/-/venice-commission-calls-on-north-macedonia-to-re-examine-new-language-law-and-to-abandon-the-provisions-on-bilingualism-in-judicial-proceedings>

Во наредната година, земјата особено треба:

- да продолжи со спроведување на стратегијата за реформи во правосудството, давајќи приоритет на развојот на стратегија за човечки ресурси и подобрување на информацискиот систем за автоматско управување со судски предмети (АКМИС) за да се осигури дека е целосно функционален и сигурен;
- да осигури конзистентно спроведување на новите правила за именување, унапредување, дисциплински постапки и разрешување на судиите и да покаже дека независноста на правосудниот систем се почитува и се унапредува на сите нивоа, заштитувајќи го од секој ризик од политичко мешање;
- целосно да ја спроведе новата правна рамка во врска со реформата на Судскиот Совет и да донесе реформа за Советот на јавни Обвинители.¹⁹

Борба против корупцијата

Во членот 67 од Договорот за функционирање на Европската Унија се споменува дека спречувањето и борбата против корупцијата придонесува за воспоставување област на слобода, безбедност и правда.²⁰ Конвенцијата од 1995 година за заштита на финансиските интереси на ЕК и Конвенцијата од 1997 година за борба против корупцијата во кои се вклучени службени лица на ЕК или земјите-членки, подразбираат дека се потребни „ефективни, сразмерни и обесхрабрувачки“ казни за кривично право за борба против корупцијата.

Рамковната одлука на Советот за борба против корупцијата во приватниот сектор од 2003 година ја дефинира активната и пасивната корупција во приватниот сектор како кривично дело и ја пропишува одговорноста на правните лица за активна и пасивна корупција. Земјите-кандидатки се очекува во рамките на Комуникацијата на Комисијата за сеопфатна политика на ЕУ против корупцијата од 2003 година, за одржување на силна политичка посветеност на највисоко ниво, развој и подобрување на истражни алатки и распределување на специјализиран персонал во борбата против корупцијата, извршување обука и специјализација, да имплементираат стратегии и законодавство на ефективен начин и да станат целосно усогласени со релевантните меѓународни инструменти. Вторите особено ја вклучуваат Конвенцијата на ООН против корупцијата²¹ и Конвенциите за кривично и граѓанско право на Советот на Европа за корупција.

Република Северна Македонија постигна одреден степен на подготвеност во борбата против корупцијата. Дobar напредок е направен преку понатамошно консолидирање на својата евиденција во истражувањето, гонењето и обидот на решавање предмети на корупција на високо ниво, како и преку промени во законодавството. Новата правна рамка за спречување на корупцијата е подобрена и именувањето на новите членови на Државната комисија за спречување на корупцијата е далеку потранспарентна отколку во претходните години.

¹⁹ <http://www.sep.gov.mk/data/file/Dokumenti/lzveshtaj%202019-F.pdf>

²⁰ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:EN:PDF>

²¹ https://www.unodc.org/documents/brussels/UN_Convention_Against_Corruption.pdf
<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0317:FIN:EN:PDF>

Комисијата презеде важни чекори за проактивно да се бори против корупцијата, вклучувајќи функционери на високо ниво низ целиот политички спектар.

Специјалниот Јавен Обвинител ја потврди својата водечка улога во истражувањето и гонењето на предмети на корупција на високо ниво. Донесен е нов закон за Јавното Обвинителство за интегрирање на Специјалниот Јавен Обвинител во системот на обвинителството. На политичко ниво постои свест за потребата од ефикасно решавање на корупцијата. Одговорот на кривичната правда против корупцијата на високо ниво почна да генерира конкретни резултати, што треба да продолжи. Органите треба дополнително да ги интензивираат напорите да покажат дека борбата против корупцијата е национален приоритет на сите нивоа на овластувања.

Во наредната година, земјата особено треба:

- проактивно да ги спроведува новите правила за спречување и борба против корупцијата и да охрабри, од највисоко политичко ниво, повеќе проактивен став на сите учесници вклучени во оваа област;
- да ја потврди својата политичка волја за борба против корупцијата преку поддршка на сите релевантни институции со потребната автономија во остварувањето на нивните прерогативи, како и човечките и финансиските ресурси;
- да ја консолидира евиденцијата за конечните пресуди во предмети на корупција на високо ниво, вклучително и со конфискација на криминални средства; да осигури дека правната одговорност на прислушувањата продолжува независно од тековните реформи во рамките на обвинителскиот систем.²²

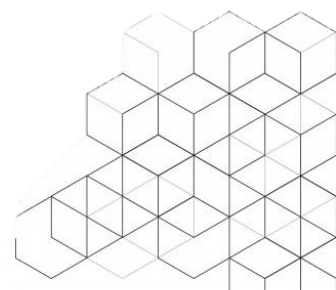
Фундаментални права

Списокот на основни права ги опфаќа традиционалните граѓански права, како што се правото на живот, забраната за тортура и понижувачко постапување, правото на слобода и безбедност на лицето што наметнува строги граници на притвор, слобода на религија, слобода на говор и слобода на здружување и собирање. Унијата исто така го штити основното право на почитување на приватниот живот во однос на обработката на личните податоци.

Според член 6 (3) од ДЕУ²³ и судската пракса на Судот на Правдата, Унијата ги почитува основните права, загарантирани од ЕКЧП и како резултат на уставните традиции што се вообичаени за земјите-членки, како општи принципи на Право на Европската унија. Така, тие се обврзувачки за институциите на Унијата во остварувањето на своите овластувања и за земјите-членки кога го спроведуваат правото на Европската унија (член 51 од Повелбата за основни права на ЕУ). Во толкувањето на основните права, Судот на правдата главно се осврнa на одредбите на ЕКЧП и, повремено, на неколку други меѓународни извори, како што е

²² <http://www.sep.gov.mk/data/file/Dokumenti/lzveshtaj%202019-F.pdf>

²³ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF

Меѓународниот пакт на ООН за граѓански и 293 политички права. Уметност. 6 (1) од ДЕУ ги прави правата, слободите и принципите утврдени во Повелбата за основни права на ЕУ обврзувачки за Унијата.²⁴

“Земјата ги ратификуваше повеќето меѓународни инструменти за човекови права. Во извештајниот период, земјата беше подложена на Универзалниот периодичен преглед на Обединетите нации кој беше спроведен од страна на Советот за човекови права и беше прегледан од страна на Комитетите на ООН за елиминација на дискриминацијата врз жените и за правата на лицата со инвалидност, соодветно. Практичарите кои работат во овие области мора да бидат информирани за препораките што произлегуваат од овие тела, за да можат да воведат соодветни промени во нивните работни практики.”²⁵

Слобода на изразување

Земјата има одреден степен на подготвеност/е умерено подготвена во областа на слободата на изразување и постигна добар напредок. Климата за слободата на медиумите и слободата на изразување е подобрена. Продолжуваат отворената политичка дебата и критичкото известување на медиумите. Потребни се понатамошни напори за саморегулирање за подобрување на професионалните стандарди и квалитетот на новинарството. Се почитуваше забраната за владино рекламирање. Потребни се одржливи напори за подобрување на независноста, професионалните стандарди и финансиската одржливост на јавниот радиодифузен сервис. Од суштинско значење е органите да продолжат со унапредување на слободата на изразување.

Донесени се измени на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, а за негово спроведување ќе биде потребна силна политичка заложба за гарантирање на професионализам, почитување на начелата на транспарентност, именувања засновани на заслуги и правична застапеност. Финансиската одржливост на приватните медиуми и условите за работа на новинарите останува предизвик.

Земјата одговори на некои од препораките од извештајот од 2018 година, особено преку создавање клима која е поволна за изразување на плуралистички ставови.

Во наредната година, земјата, особено, треба:

- да продолжи со поддршка на медиумскиот плурализам, со унапредување на професионализам, објективно известување и истражувачко новинарство. Да изгради отпорност за ефикасна борба против дезинформации;

²⁴ https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
<http://pitamo.se/wp-content/uploads/2017/07/23EN.pdf>

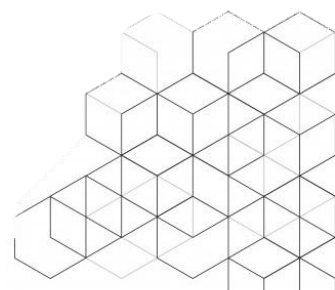
²⁵ <http://www.sep.gov.mk/data/file/Dokumenti/lzveshtaj%202019-F.pdf>

- да продолжи со реформата на јавниот радиодифузен сервис, обезбедувајќи ја неговата финансиска одржливост и независност;
- да продолжи со посветување внимание на брзото и ефективното следење на сите случаи на физичко и вербално насилство врз новинарите од страна на полицијата и судските органи.²⁶

“Северна Македонија помина добар пат кон исполнување на овој репер. Сепак, она што недостасува е соодветна контрола на квалитетот на обуките што ги обезбедува центарот и проценка на влијанието на нивните програми врз функционирањето на судството.

Најавено е дека рамките за мерење на перформансите ќе бидат зајакнати по пилот-проектите. Евалуациите треба да бидат поврзани со унапредување и напредување во кариерата, со поттик за поттикнување на судиите и обвинителите да ги развијат своите вештини преку континуирана обука. Потребни се специфични критериуми за да се проценат судиите на претседателот и јавните обвинители кои го признаваат нивниот значаен проток на случаи и одговорностите за управување како за судски така и за несудски активности. Сепак, не е јасно дали Министерството за правда ќе поддржи понатамошни реформи во овој поглед, со оглед на нивното разбирање дека „иако може да има недостатоци, законите се доволно добри за Европската комисија“.

²⁶ <http://www.sep.gov.mk/data/file/Dokumenti/lzveshtaj%202019-F.pdf>

Судски систем/Судовите во Република Северна Македонија

Правото на граѓанинот, да му суди независен и непристрасен судија, претставува гаранција на општеството дека судската власт ја исполнува должноста што е доверена со Уставот и дека тоа право на граѓанинот е подигнато на највисоко ниво, со неговото гарантирање и доследна примена на Универзалната декларација за човекови права, Европската конвенција за човекови права, како и со сите други документи на Советот на Европа, вклучувајќи ги и бројните препораки на Комитетот на министри и бројните заклучоци на мултилатералните состаноци.²⁷

Независноста на судството како институција, се огледа во неговата независност и самостојност, во однос на органите на законодавната и извршната власт, но и во однос на политичките партии, државните и сите други институции, центри на моќ, јавно мислење и во однос на сите други извори на можни притисоци.

Независната положба на судијата е загарантирана со Уставот, домашните закони и меѓународните договори ратификувани со Уставот, кои обезбедуваат: објективни постапки на избор и разрешување, неограничен мандат, непроменливост и неподвижност, имунитет и плата што гарантира сигурна, самостојна и независна материјална и социјална положба и др.²⁸

Независноста на судството се смета за основа на владеењето на правото. Бројни меѓународни документи и договори, како на пример Основните начела за судството на Обединетите нации и Европската повелба за статусот на судиите, ја истакнуваат важноста на независноста на судството и ги опишуваат клучните елементи на едно независно судство. И покрај тоа што не постои јасна дефиниција на терминот „независност на судството“, генерално, може да се каже дека степенот до кој судиите се независни зависи од два фактора:²⁹

- начинот на кој судиите се заштитени од несоодветни влијанија, од страна на трети физички или правни лица;
- степенот до кој судиите размислуваат, дејствуваат и одлучуваат самостојно, без да земаат предвид други фактори, надвор од она што значи факти на случајот и примената на соодветниот закон.³⁰

Согласно со Уставот на Република Северна Македонија, судската власт ја вршат судовите како самостојни и независни државни органи.

²⁷ <https://www.osce.org/mk/skopje/67585?download=true>

²⁸ Види на пример, Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion No. 10, 2007, пара. 91-96, European Network of Councils for the Judiciary (ECNJ), “Self-Governance for the Judiciary: Balancing Independence and Accountability” – “Budapest Resolution”, Мај 2008, пара. 8, ECNJ, Councils for the Judiciary Report 2010- 2011 пара. 3.15.

²⁹ Основни начела за независност на судството на Обединетите нации, усвоени од страна на седмиот конгрес на Обединетите нации за превенција на криминалот и постапување со престапниците, одржан во Милано од 26 август до 6 септември 1985 година, одобрени со резолуциите на Генералното собрание 40/32 од 29.11.1985 и 40/146 од 13.12.1985 година

³⁰ Расел и Обрајан (уредници), Независност на судството во ерата на демократијата, 2001

Судовите судат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани со Уставот.

Основни цели и функции на судската власт се:

- непристрасно применување на правото, независно од положбата и својството на странките;
- заштита, почитување и унапредување на човековите права и слободи;
- обезбедување еднаквост, рамноправност и недискриминација по било кој основ и
- обезбедување правна сигурност врз основа на владеење на правото.

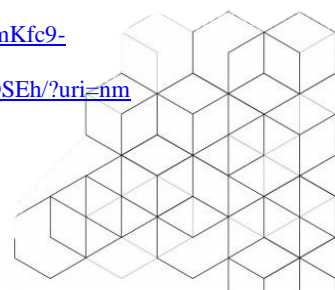
Видовите, надлежноста, основањето, укинувањето, организацијата и составот на судовите како и постапката пред нив се уредуваат со закон.

Во судскиот систем судската власт ја вршат основните судови, апелационите судови, Управниот суд, Вишиот управен суд и Врховниот суд на Република Северна Македонија.

Основните судови се основаат за една или повеќе општини и судат во прв степен како судови со основна надлежност и судови со проширена надлежност. Расправите пред судовите и изрекување на пресудите се јавни освен во случаи определени со закон. Судските одлуки се изрекуваат во името на граѓаните на РМ.

Правосилните судски одлуки имаат неприкосновено правно дејство, се задолжителни за сите правни и физички лица, имаат поголема сила во однос на одлуките на другите државни органи и при тоа секој е должен да ги почитува и да обезбеди нивно извршување.³¹

³¹http://www.vsrn.mk/wps/portal/central/sud/sudski-sistem/sudstvo!/ut/p/z1/lc_BCoJAEIDhZ-ngMWdIW63bOmRYUoSS7SU0tVQV9atpbfP6CQV0dxm-P7DAIMUWJpSpHpUjZZ1e9HRk4kcF3017jZ4tJHGouKitF1cD-FwxAEu8TrwQJX8SycBB4B9lf_Dp49fhmKfc9-kRCYqGT--oY2ueMLYIpfuOLKvqr-XGjddnMLLTTG2EJKUXH7LGsLPyWF7DSkOwltnaQ4Zvnd0NED3qKo7Q!!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/?uri=nm%3Aoid%3AZ6_6G4408K0L00F80AMI6MT0430R5

Министерство за Внатрешни Работи

Министерството за Внатрешни Работи ги врши работите што се однесуваат на:

- остварување на системот на државната и јавната безбедност;
- пријавувањето на живеалиштето и престојувалиштето;
- државјанството и патните исправи за премин на државната граница;
- движењето и престојот во граничниот појас;
- контролата на преминување на државната граница, како и определени работи во врска со утврдувањето и решавањето на граничните инциденти и другите повреди на границата;
- престојот и движењето на странците;
- производството, прометот, складирањето и заштитата од запаливи течности, гасови, експлозивни и други опасни материјали и превозот на овие материјали;
- укажувањето на помош при елементарни непогоди и епидемии;
- набавувањето, поседувањето, носењето и контролата на обележувањето на оружјето и муницијата;
- надзорот од негова надлежност и
- врши други работи утврдени со закон.

Министерството во рамките на својата надлежност им укажува стручна помош на граѓаните, правните лица и на државните органи во остварувањето на пропишаните права и обврски, заштитата на животот и личната сигурност на граѓаните и имотот. Работниците во Министерството се должни во вршењето на работите и задачите да го штитат и чуваат животот и имотот на граѓаните, да ги почитуваат слободите и правата на човекот и граѓанинот и да ги применуваат на пропишан начин само мерките и средствата на присилба што со овој закон или друг пропис се утврдени.

Организациската структура на Министерството ја сочинуваат:

- Организациски единици за потребите на Министерството и
- Органи во состав на Министерството.

Организациските единици за потребите на Министерството се организациски единици надлежни за вршење на стручни работи во врска со вршењето на внатрешните работи, за потребите на целото Министерство. Органи во состав во Министерството се: Биро за Јавна Безбедност и Управа за Безбедност и Контраразузнавање.³²

³² <https://mvr.gov.mk/page/ministerstvo>

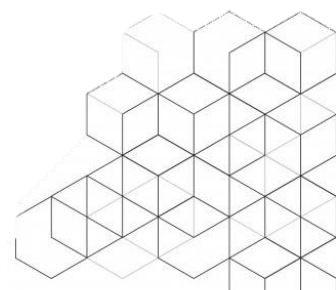
Затворите во Република Северна Македонија

Затвор е државна установа чија главна задача е притворање на луѓе со криминални дела, нивно казнување и превоспитување. Затворот може да се сретне во три форми и тоа: *машки затвор, женски затвор и казнено поправна установа за малолетни лица*. Капацитетите на затворите и условите во нив се разликуваат од една до друга држава. Затворените лица најчесто се затворени во ќелии, но постојат и посебни простории за поголемо казнување наречени самици.

Во Република Северна Македонија постојат повеќе затвори, односно казнено-поправни домови (КПД), како што се нарекуваат во официјалната терминологија, чиј вкупен капацитет изнесува 2.026 лица во затворскиот дел и 450 во притворските одделенија. Според големината, најголем затвор е КПД Идризово чиј капацитет изнесува 1.094 лица, а потоа следуваат следниве затвори: КПД Штип со капацитет од 210 лица; затвор Скопје со капацитет од 128 лица во затворскиот дел и 310 лица во притворските одделенија; затвор Куманово со капацитет од 178 лица во затворскиот дел и 48 лица во притворските одделенија; затвор Прилеп со капацитет од 85 лица во затворскиот дел и 16 лица во притворските одделенија; КПД од отворен тип Струга, со капацитет од 60 лица; затвор Тетово, со капацитет од 48 лица во затворскиот дел и 24 лица во притворските одделенија; затвор Битола, со капацитет од 60 лица во затворскиот дел и 22 лица во притворските одделенија; затвор Струмица, со капацитет од 62 лица; затвор Гевгелија, со капацитет од 43 лица во затворскиот дел и 12 лица во притворските одделенија; отворено одделение во Крива Паланка, со капацитет од 23 лица; и малолетнички затвор Охрид, со капацитет од 35 лица во затворскиот дел и 18 лица во притворските одделенија.

Покрај овие затвори, постои и воспитно-поправен дом во Тетово со капацитет од 43 лица.³³

³³ <https://www.pravda.gov.mk/zatvori>

Народен Правобранител – Република Северна Македонија

Народниот Правобранител, познат во светот под името Омбудсман, како нова институција во правниот систем на Република Северна Македонија е востановен со Уставот на Република Северна Македонија (“Службен весник на РМ” бр. 52/91, бр. 1/92, бр. 31/98 и бр.91/01).³⁴

Со Законот за Народниот Правобранител (“Службен весник на РМ” бр. 60/03)³⁵ уврдена е надлежноста за заштита на уставните и законските права на граѓаните кога им се повредени од органите на државната управа и од други органи и организации што имаат јавни овластувања.

Народниот Правобранител е независна, самостојна, професионална и стручна институција и во извршувањето на функциите и надлежностите пред се ги почитува принципите на објективност, непристрасност, одговорност, чесност, совесност, ажурност, итност, експедитивност, партиска неприпадност, еднаквост во заштитата на правата и слободите на граѓаните без разлика на пол, боја, раса, вера и слично.

Работите од својата надлежност Народниот Правобранител ги врши врз основа и во рамките на Уставот и Законот, како и меѓународните правни акти за човековите слободи и права.

Кога Народниот Правобранител ќе констатира дека се повредени уставните и законските права на подносителот на претставката или пак се направени други неправилности може:

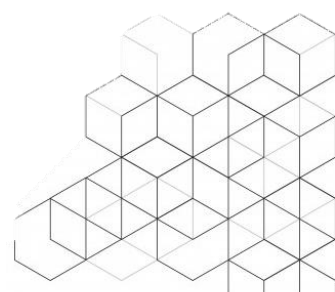
- да даде препораки, предлози, мислења и укажувања за начинот на отстранување на констатираните повреди;
- да предложи повторно да се спроведе определена постапка согласно со законот;
- да покрене иницијатива за поведување дисциплинска постапка против службено, односно одговорно лице и
- да поднесе барање до надлежниот јавен обвинител за покренување постапка заради утврдување казнена одговорност.³⁶

³⁴ <http://ombudsman.mk/upload/documents/Ustav-mac.PDF>

³⁵ <http://ombudsman.mk/upload/documents/Zakon%20na%20NP.PDF>

³⁶ http://ombudsman.mk/MK/osnovni_prashanja/671/shto_e_naroden_pravobranitel.aspx

ВТОР ДЕЛ

Методологија на истражување

Прибирањето на податоците за потребите на оваа истражување се одвиваше преку физичко присуство на претходно обучувани студенти од правен факултет, во судниците од Основен Суд Тетово, канцеларијата на Народниот Правобранител во Тетово, СВР-Тетово и КПУ Затвор Тетово. За потребите на истражувањето беше организирана обука по што истите беа распределени и присуствуваа во соодветните институции како јавност и набљудувачи на работата. Набљудувачите се водеа од начелата на објективност и невмешување, а истите беа обврзани и со начелото на доверливост.

Селекцијата на предметите кои беа опфатени во истражувањето беше извршена по случаен избор, додека институциите беа селектирани според препораките на Европската Комисија, како клучни институции каде е потребно да се направат реформи.

За потребите на истражувањето беше изготвен посебен систематизиран прашалник, во кој набљудувачите ги внесуваа прибраните податоци од институциите каде тие мониторираа. Во зависност од институциите, прашалниците прибираат различни информации и се составени од различен број на прашања на кои набљудувачот треба да одговори. Прашањата се концепирани на тој начин што овозможуваат да бидат опфатени квалитативни и квантитативни индикатори за степенот на примена на законите, меѓународно ратификуваните документи и како препораките на Европската Комисија.

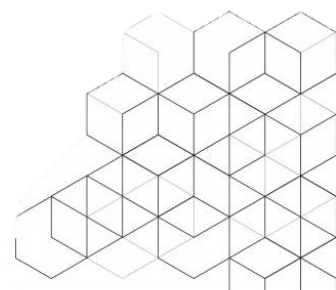
Прашањата се надополнети со неколку отворени прашања, каде набљудувачите имаат можност наративно да појаснат одредени одговори, да дадат свое видување, како и да нотираат факти за кои не е предвидено посебно прашање во прашалникот. На овој начин се овозможува да бидат опфатени повеќе квалитативни индикатори за работата на институцијата, така што податоците кои се добиват од страна на набљудувачите дават јасна и објективна слика за работата која е предмет на набљудувањето.

Општи податоци

Со цел постигнување поголема распространетост на проектните активности, беше креирана мрежа на набљудувачи, од страна на 10 студенти од Правниот факултет на Тетовскиот универзитет, и 10 студенти од Правниот факултет на Универзитетот на Југоисточна Европа. Во рамките на овој процес, беа набљудувани вкупно 4 институции, и тоа: Основен суд Тетово, Канцеларијата на Народниот Правобранител во Тетово, Сектор за внатрешни работи-Тетово и КПУ Затвор Тетово, од 24.02.2020 година до 05.06.2020 година, се со цел да се прибераат што е можно поголем број на податоци од кои би можеле да се извлечат заклучоци, насоки и препораки.

Во ова насока беа спроведени:

- 30 набљудувања на судски постапки,
- 3 месечни мониторирања на работата на Народниот Правобранител (во канцеларија и во онлајн форма),
- 3 месечни надбљудувања на работата на Секторот за внатрешни работи – Тетово (во канцеларија и во онлајн форма)
- Една посета во КПУ Затвор Тетово.

Мониторирање на Основен суд Тетово

Основниот суд во Тетово е првостепен суд со проширена надлежност кој покрај надлежноста утврдена за основните судови со основна надлежност за подрачјата за кои се основани, со новиот "Закон за Судови" објавен во Службен Весник на Република Македонија бр.58/06 од 11.05.2006 година предвидено е формирање на специјализирано судско одделение надлежно за судење на дела од областа на организираниот криминал.

Набљудувањето во оваа институција беше планирано да се одвива за три месеци, односно од 24.02.2020 година до 25.05.2020 година, но поради настанатата ситуација со вирусот КОВИД-19, во 18.03.2020 година, Судот донесе решение со кое ги одложи сите предмети што се судат во Основен суд Тетово, се до следно извесување.

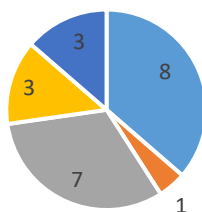
На 01.06.2020 година, беше донесено ново решение со кое почна пак со судења. Точно 53 работни денови, Основниот суд во Тетово не беше во функција, а почнувајќи од 15.07.2020 година повторно почнува периодот на судска ферија.

Од страна на 15 набљудувачи во периодот од 24.02.2020 година до 17.03.2020 година и од 01.06.2020 година до 10.06.2020 година беа набљудувани 30 судски постапки и тоа: 8 кривични постапки и 22 граѓански постапки.

Определени по области, целосно од страна на набљудувачите, беа набљудувани 8 кривични предмети, 8 рочишта за имотни спорови, 3 рочишта за облигациони односи, 2 за клевета и навреда и 9 спорови од работни односи.

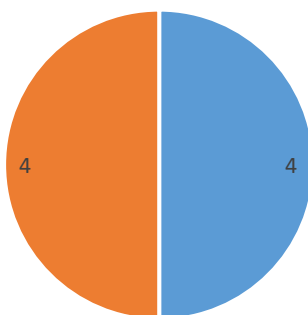
Граѓански постапки

- Расправата се одржа
- Расправата се одложи поради недостиг на полномошник
- Расправата се одложи поради недостиг на светок или експерт
- Расправата се одложи поради недостиг на судија или член на советот
- друго

Од рочиштата кои беа избрани по случаен избор само 1/3 беа одржани во граѓанските постапки. Најчестите причини за одложување на расправите во граѓанските постапки се недостатокот на сведок или експерт во 57%, недостаток на судијата или член на судски совет во 25% од случаите, 8% поради недостиг на полномошникот на тужениот или тужителот и 10% за други причини.

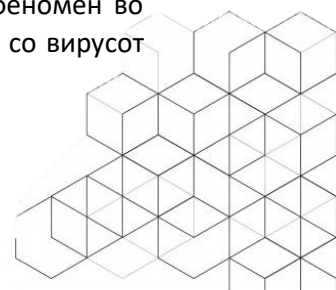
Кривични предмети

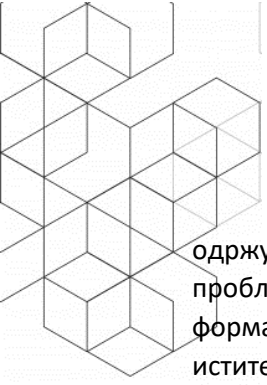

- Расправата беше одложена
- Расправата се одржа, но беше прекината

Од 8 набљудувани кривични предмети, 4 беа одложени поради различни причини (недостиг на судијата, вештакот, странките), другите 4 предмети, расправата се одржа но истата била прекината поради различни причини (барање за подготвување на одбрана, нови сведоци и странки, подготовка на завршни зборови и слично).

Не се знае дали големата бројка на одложени предмети (22), е обичен феномен во нашите судови или истата произлегува како резултат од новопојавената ситуација со вирусот КОВИД-19.

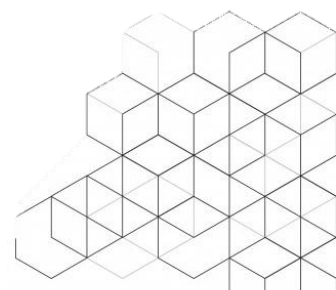
Една друга практика која се покажа во формуларот е фактот дека голем број на судии ги одржуваат јавните расправи од комодитетот на нивните канцеларии, што претставува голем проблем. Бидејќи поради тоа странките кои чекаат пред судниците во кои се повикани преку формалниот документ не знаат дека рочиштата се одржуваат во канцелариите на судиите, а истите не се достапни за влез, освен за службени лица. Ова практика се приметуваше некогаш во граѓански расправи, но не е ист случајот и во кривичните расправи, каде што од наша страна не беше приметен ниту еден случај од овој тип.

Поврзано со темелните права на странките во судски спорови, според член 206 од ЗКП предвидува дека обвинетиот пред секое испитување задолжително ќе се информира и поучи за што е обвинет, дека не е должен да ја изнесува својата одбрана, ниту да одговара на поставени прашања, за правото на бранител по сопствен избор, дека може да изнесува факти и докази кои му одат во прилог, како и да се произнесе за делото кое му се става на товар, за правото на увид во списите и разгледување на одземените предмети, за правото на преведувач, односно толкувач, за правото на преглед на лекар при потреба од медицински третман или утврдување евентуални полициски пречекорувања, како и информирање за правото на спогодување за вина со ЈО, според добиените податоци од формуларите, странките секогаш се поучени од страна на судот за нивните права. Се почитува начелото на презумпција на невиност. Судијата се јавни и им се дозволува на лица од јавност да присуствуваат во нив. На странките им се дава правото на преведувач, иако во никој од 30 мониторираните рочишта, од страна на странките не беше користено оваа право.

Препораки:

- Да се внимава повеќе на начелото „судење на разумен рок“.
- Да се суди во судници, така што ќе овозможуваат околности и други актери и граѓани да присуствуваат во нивните рочишта.
- Појасно да им ги укажуваат правата на странките во процедура и не само таксативно да ги бројат истите.
- Кога се излагат доказите во постапка, истите да бидат елаборирани за присутната јавност, а не само да се читаат.
- Итно да се овозможи пристап на лицата со физичка попреченост во сите оддели на Основниот суд Тетово.
- Користење на електронски есистем за подобро информирање на граѓаните за тековните постапки и евентуалните одлагања, за да не сносат материјални трошоци за странките во постапка.
- Судниците да бидат нумерирани и јасно да се знае кај се наоѓаат судниците.
- Да се користат електронските табли кои се поставени со цел да ги информираат граѓаните и адвокатите за предметите.
- Да се става огласна табла пред секоја судница.
- Да се развиваат механизми кои ќе овозможат присуство на јавноста во судниците.
- Овозможување на присуството на странките вклучени во постапката.
- Во случаите кога странката не побарала преведувач, но се приметува дека странката има потешкотии во комуникацијата, судијата сам да побара во постапка да се приклучи преведувач.

Мониторирање на Сектор за внатрешни работи – Тетово

Во рамките на Министерството за внатрешни работи, функционира Бирото за јавна безбедност. Бирото е орган кој ги врши полициските работи во Министерството и чија организација и надлежност е уредена со Законот за полиција. Помеѓу други органи кои функционираат во склоп на Бирото, исто така е и Секторот за внатрешни работи – Тетово (СВР – Тетово).

СВР – Тетово, го опфаќа територијалниот опсег на Полициската станица Тетово. Територијата опфатена преку СВР – Тетово се шири од село Јажинце до село Градец и од село Групчин до Попова Шапка. Во рамките на оваа станица функционираат пет полициски одделенија, и тоа во: Групчин, Јегуновце, Теарце, Жеровјане и Камењане, како и полициска станица за мерење на брзината на движење на моторните возила - Тетово.

Полициската станица е лоцирана во центарот на градот Тетово и е сместена во реновирана зграда од цврста градба, во која во посебни простории, функционира и Секторот за Внатрешни Работи на Тетово (СВР Тетово).

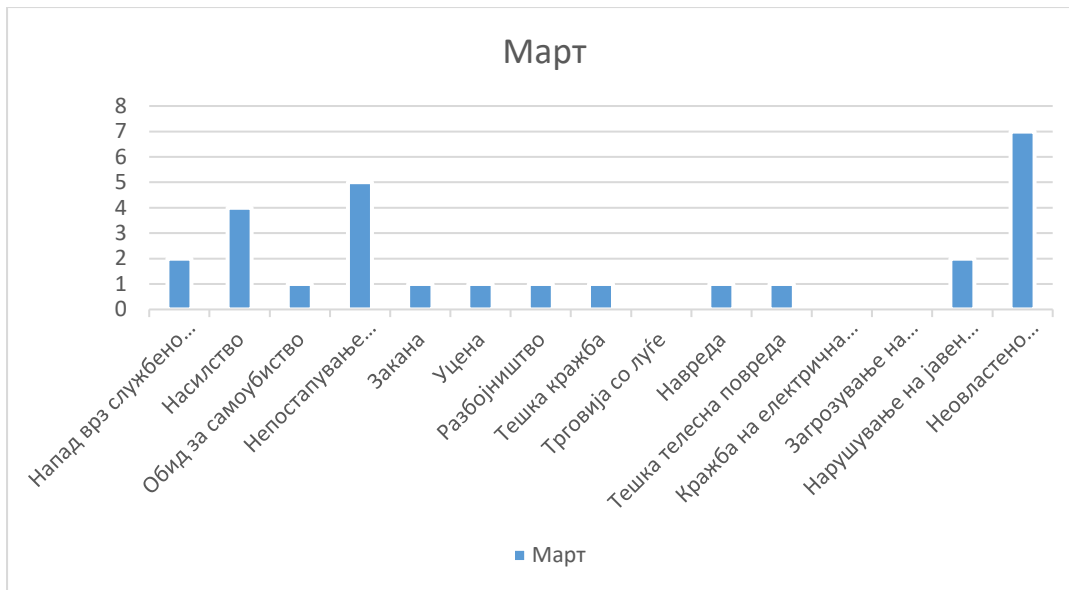
Тројца набљудувачи ја имаат мониторирано работата на оваа институција во период од 3 месеци, и тоа од 24.02.2020 година до 31.05.2020 година, директно во институцијата или преку прибирање на информации во онлајн форма поради новонастанатата ситуација со КОВИД-19. Во сликата која се создава во ова анализа не се вклучуваат и посетите на терен од страна на претставниците од СВР Тетово, поради тоа што набљудувачите не беа вклучени во теренските посети.

Полициската станица Тетово располага со две простории за распит и разговор со лица лишени од слобода и приведени лица, кои се наоѓаат во подрумскиот дел. Дозвола за влез во тие простории имаат само службените лица. Не е приметено примена на физичка сила од страна на службените лица врз приведените.

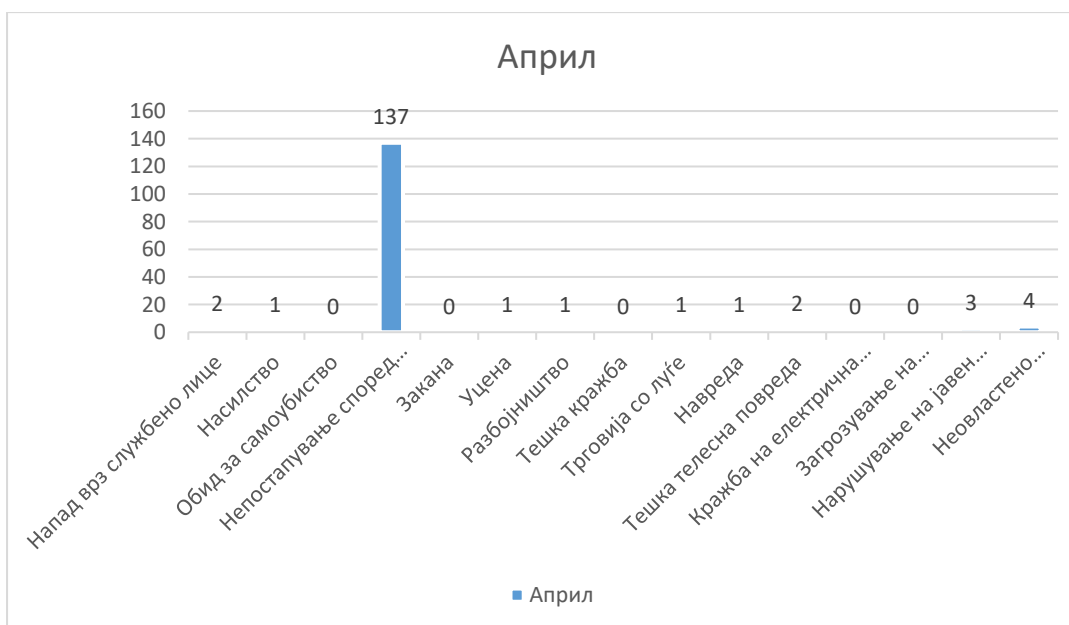
Од мониторингот се констатираше дека полициската станица Тетово нема посебна просторија за разговор или задржување на малолетни лица како што е предвидено во Законот за правда на децата.

На ниту еден дел од објектот на полициската станица не се истакнати информации со поука за правата, ниту пак е истакнат Полицискиот кодекс на етика. Ниту на веб страницата на Министерството за внатрешни работи не е истакнато или не постојат посебни извештаи за работата на ниту еден од телата кои работат под нивен надзор (освен генералните годишни извештаи, последен 2018 година).

Набљудувачите имаат забележано дека не сите предмети се пишуваат во евиденционата книга, што остава впечаток дека се прави намерна манипулација со евиденциите (а исто така остава простор за бришење на податоци на лица кои се лишени од слобода.).

Во месец март 2020 година, СВР – Тетово имаше истражено 27 предмети. Според бројот на предметите, поголем број од истите се кривично дело: неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори (7), и непоставување според здравствени преписи за време на епидемија (5). Во овие предмети предистражната постапка е завршена и истите се испратени до Јавното Обвинителство во Тетово.

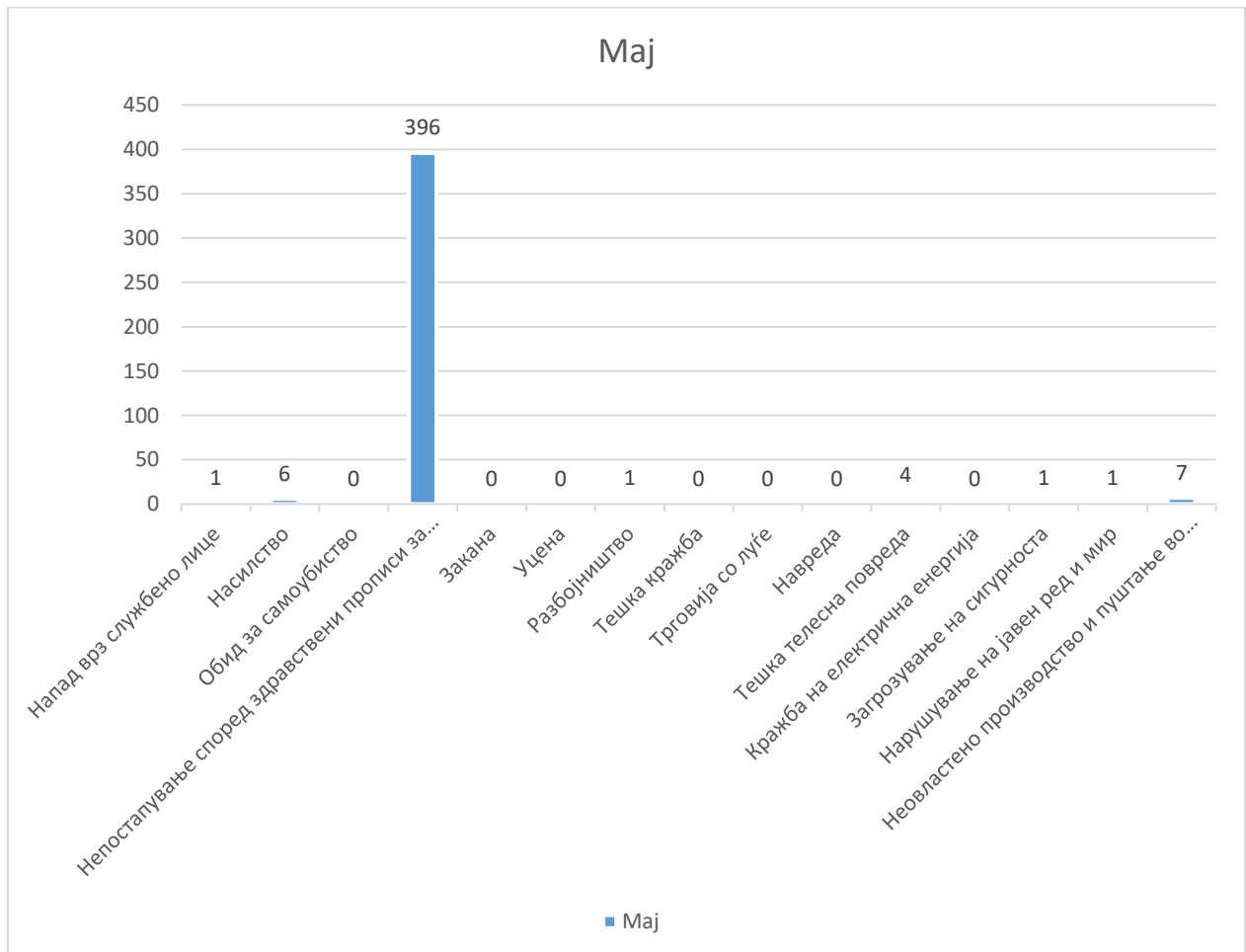

Во месец април 2020 година, СВР - Тетово имаше истражено 152 предмети. Според бројот на предметите, поголем број од истите се кривично дело: непоставување според здравствени преписи за време на епидемија (137) и неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори (7). Во овој период во ниво

на државата имаше задолжителен карантин, што јасно рефлектира и во бројот на сторените кривични дела.

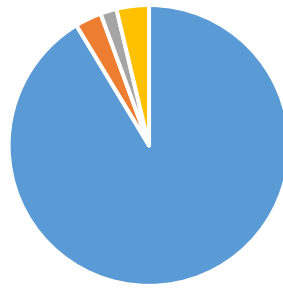
Во овие предмети предистражната постапка е завршена и истите се испратени до Јавното Обвинителство во Тетово.

Во месец мај 2020 година, СВР - Тетово имаше истражено 471 предмети. Според бројот на предметите, поголем број од истите се кривично дело: непосталување според здравствени преписи за време на епидемија (396) и неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори (7). Во овој период во ниво на државата имаше задолжителен карантин, што јасно рефлектира и во бројот на сторените кривични дела.

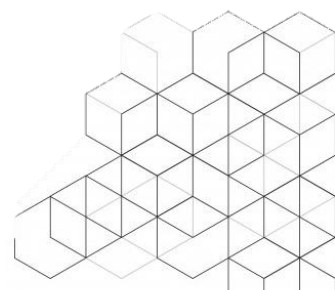
Во овие предмети предистражната постапка е завршена и истите се испратени до Јавното обвинителство во Тетово.

Кривично дело

- Непостапување според здравствени прописи во време на епидемија
- Необластено производство и пуштење во промет на харкотични дроги, психотропни субстанции и прекурсори
- Насилство
- Други

Од евидентираните случаи може да се примети дека во овој период повеќето кривични дела според кои постапуваше СВР Тетово се како резултат од новонастанатата ситуација. Од страна на набљудувачите не беше констатиран некој пропуст при вршење на работата. Однесувањето на полициските служби ги оценуваат како коректни и професионални. Сите информации и пријави од страна на граѓаните беа разгледани, истражени и беше постапувано по истите. Иако беше приметено дека во овој период постои говор на омраза, преку информациите може да се гледа дека нема некое истражување за ова кривично дело.

Препораки:

- Да се приспособи посебна просторија за разговор и испитување на малолетните лица.
- Да се постават информации со поуки за правата и Полицискиот кодекс на етика во просториите на СВР – Тетово.
- Да има почеста патрола во сите улици, особено во мрачни улици во ноќно време со цел да се заштити безбедноста на граѓаните.
- Да се постават наративни и финансиски извештаи за работата на СВР Тетово, за да има поголема транспарентност.
- Да се реализираат повеќе прес-конференции од страна на службениците на СВР Тетово каде ќе се информираат граѓаните за тековната работа на СВР и мерките што ги превземале.
- Да се подготват информативни кампањи со граѓани каде ќе ги едуцираат истите за своите права.
- Итно да се овозможи физички пристап за лицата со физичка попреченост во сите простории на СВР Тетово.
- Подобрување на начинот на држење на евиденција во книгите за приведени и другите евиденциони книги.

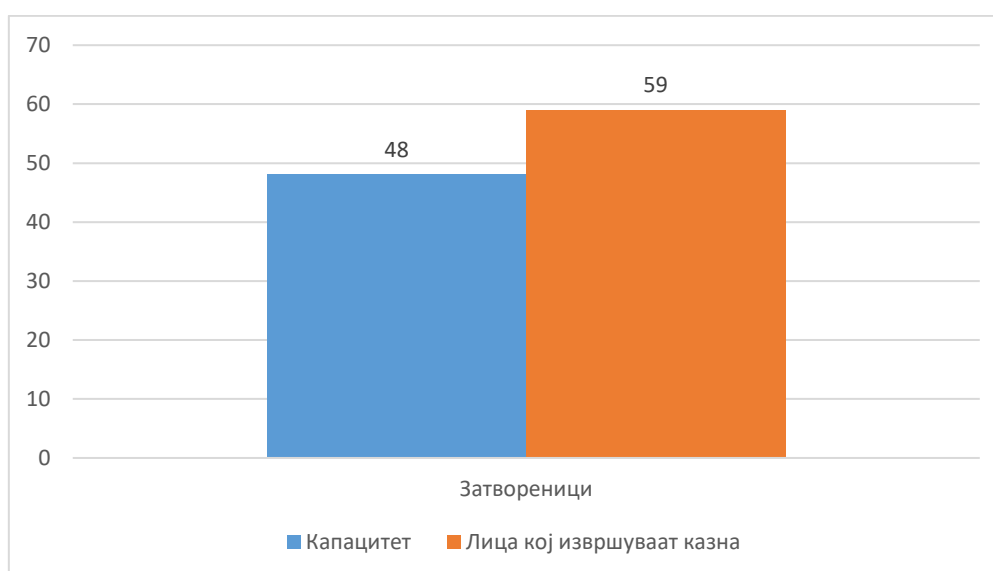
Мониторирање на Кривично Поправна Установа – Затвор Тетово

Со цел да ја следиме состојбата на почитување и заштита на уставните и законските права на лицата лишени од слобода, а особено состојбата на лицата кои издржуваат казна затвор или воспитно-поправена мерка во казнено-поправна установа, три набљудувачи беа во посета на оваа институција во 04.03.2020 година, а другите две планирани посети (за 04.04.2020 година и 04.05.2020 година) не се реализираа поради новонастанатата ситуација со КОВИД-19 и рестриктивните мерки за посета во овие установи.

Објектот на КПУ Затвор Тетово е лоциран во централното градско подрачје, не подалеку од 500 метри од основно училиште и најголемото средно училиште во градот.

Објектот се состои од стар и нов дел, кои се меѓусебно поврзани во една целина. Стариот дел на објектот е изграден во 1962 – 1963 година, додека новиод дел (доградба на стариот дел), е изграден во 1974 – 1975 година. КПУ Затвор Тетово е установа од полуотворен вид, каде лежат лица кои извршуваат казна затвор во траење од шест месеци до три години. Во затворот има отворено и затворено одделение. Од 2018 година е затворено одделението за притвор кое беше во приземниот дел на објектот, поради тоа што не ги исполнуваше минимум предвидените меѓународни стандарди за сместување на осудени лица.

Затворот не располага со специфични простории за издржување на дисциплинската мерка – упатување во самица, но за спроведување на оваа мерка се користат 12 простории - ќелии од приземниот дел, кои до 2018 година служеа како притворски дел на затворот. Оваа изолација не ги задоволува ниту минимум потребните услови за сместување на лица, поради што и упатувањето на новопримените осудени лица и на оние што издржуваат дисциплинска казна самица во оваа просторија, може да претставува понижувачко и деградирачко постапување.

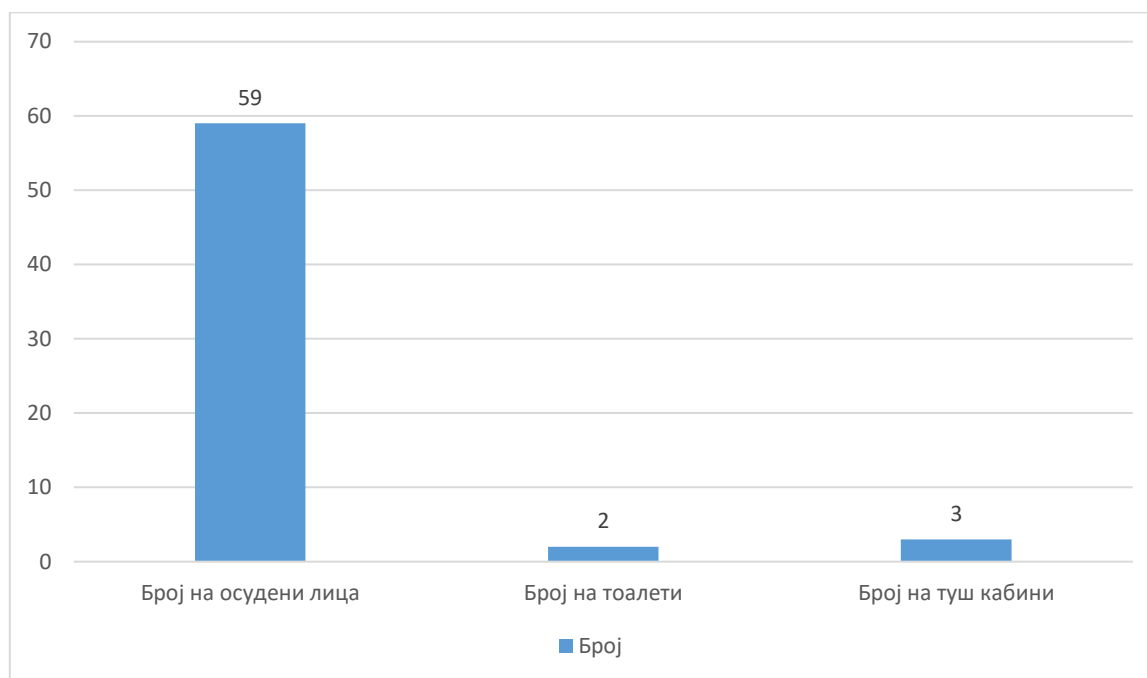

Вкупниот капацитет на КПУ Затвор Тетово изнесува 48 места. Во моментот на посетата присутни беа 59 лица, што значи дека во истиот престојуваат 11 повеќе осудени лица.

Просториите беа опремени со дрвени кревети на спрат и мала масичка, столици и исто така и метални шкафчиња, каде осудените лица можат да ги зачуваат нивните лични работи. Една

просторија беше планирана за да смести до 4 осуденици. Во ќелиите не се чувствува мирис на влага, а сидовите се бојадисани. Постелнините на креветите беа чисти и ако по правило постелнините се обезбедуваат од страна на Затворот, беше констатирано дека во најголем број на случаи осудениците сами ги обезбедуваат сопствените постелнини. Хигиената во овие простории се одржува од страна на самите осудени лица. Во сите простории беше забележно дека има и телевизори кои се донесени од самите осудени лица. Природната светлина која влегува од надвор е во задоволувачко ниво, истата влегува преку два големи прозори кои исто така служат и за вентилација и проветрување, а во ноќно време просторијата се осветлува со електрична сијалица.

Поврзано со хигиената и биолошките потреби, целата зграда има само два тоалети со две лавабоа и санитарни јазли. А во друга просторија се лоцирани три туш кабини кои се затворени со завеси. Препаратите за хигиена, спротивно на законската регулатива, осудениците треба да ги обезбедат сами. Од страна на набљудувачите се констатираше дека во овие простории има лош мирис, хигиената е на минимално ниво. Исто така и во овие простории за хигиена се грижат самите осудени лица.

Поради големиот број на осудени лица може да се каже дека дворот (отворениот дел од затворот) е многу мал. Целата просторија е бетонирана, нема трева и зелени површини. Во посебен дел на ова просторија осудениците имаат на располагање теретана со примитивни справи кои самостојно ги имаат направено.

Затворот располага и со сопствена библиотека каде што има многу скроман фонд на книги кои се достапни за осудените. Во истата просторија има и шаховски табли, каде тие можат да играат шах. Во библиотеката е поставена и кутијата за претставки, каде осудениците ги оставаат нивните писма и барања насочени кон Народниот Правобранител. Затворот исто така има на располагање и просторија која е опремена со компјутери, но која не им стои на располагање на осудениците, поради тоа што се користи од страна на вработените на Воспитно-поправниот дом во Тетово. Исто така набљудувачите беа известени дека сега е поставена и говорницата и бесплатниот телефон кој стои на располагање на осудениците и преку кој истите може да комуницираат со своите блиски и други лица.

Затворот не е опремен со специјални простории каде може да се одвиваат посетите, но посетителите се примаат и се одржуваат во дворот на затворот.

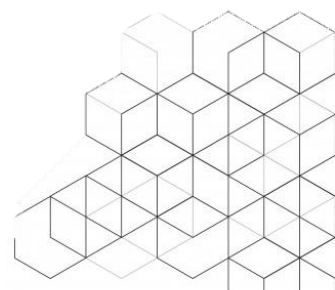
Исхраната за притворените и осудените лица се обезбедува од затворската кујна и се состои од три дневни оброци. Храната ја готви професионален готвач кому при подготвувањето на храната му помагаат осудените лица. Нема огласна табла каде се огласени оброците за следните 7 денови, а набљудувачите приметија дека храната не е разновидна и се повторува истиот оброк често во текот на седум дена, но им беше соопштено дека е запазена законската регулатива и норматива за калориска вредност од најмалку 12.500 џули (3.000 калории) обезбедена храна за секое осудено лице (ова беше соопштено, нема верифициран начин од страна на набљудувачите).

Затворската амбуланта е многу мала и недоволно опремена со медицински апарати и има недоволен број на медицински здравствен кадар во Затворот, има само еден ангажиран доктор по општа медицина кој работи по 8 часа дневно во Установата, а после работното време е достапен по повик до 22:00 часот. Во случај на итни случаи после 22:00 часот се вика брза помош. Просторијата на амбулатата има простор само за еден кревет, и два шкафови каде се складираат лековите. Медицинската опрема која ја поседува амбулантата е: термометар, апарат за мерење на крвен притисок, стетоскоп и апарат за мерење на шеќерот во крвта. Осудените лица мора сами да ги плаќаат лековите кои им се потребни за нивна терапија, а кои не се достапни во амбулантата на установата. Во КПУ Тетово исто така нема стоматолошка ординанција, а посетата и трошоците во стоматолог, осудениците треба да ги сносат сами.

Осудените лица, генерално немаа забелешки за односот и постапувањето од страна на службените лица во Затворот. Ниту едно од лицата не се пожали на тортура или друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување од страна на вработените во секторот за обезбедување, а исто така и ниту едно од осудените лица не бил сведок, ниту пак слушнало за случаи на можно физичко насилство од страна на затворските служби.

Од разговорите со службените лица во КПУ Затвор Тетово, дознавме дека нема ниту едно вработено женско лице во секторот за обезбедување. Оттука, недостигот на женски лица вработени во секторот за обезбедување, доведува до состојба, претресот врз женските лица – посетители на Затворот, да не биде воопшто спроведен, што од друга страна ја доведува во прашање безбедноста на установата.

Поради корона вирусот и рестриктивните мерки кои ги имплементира КПУ Тетово, немавме можност да реализираме уште две други посети во ова установа.

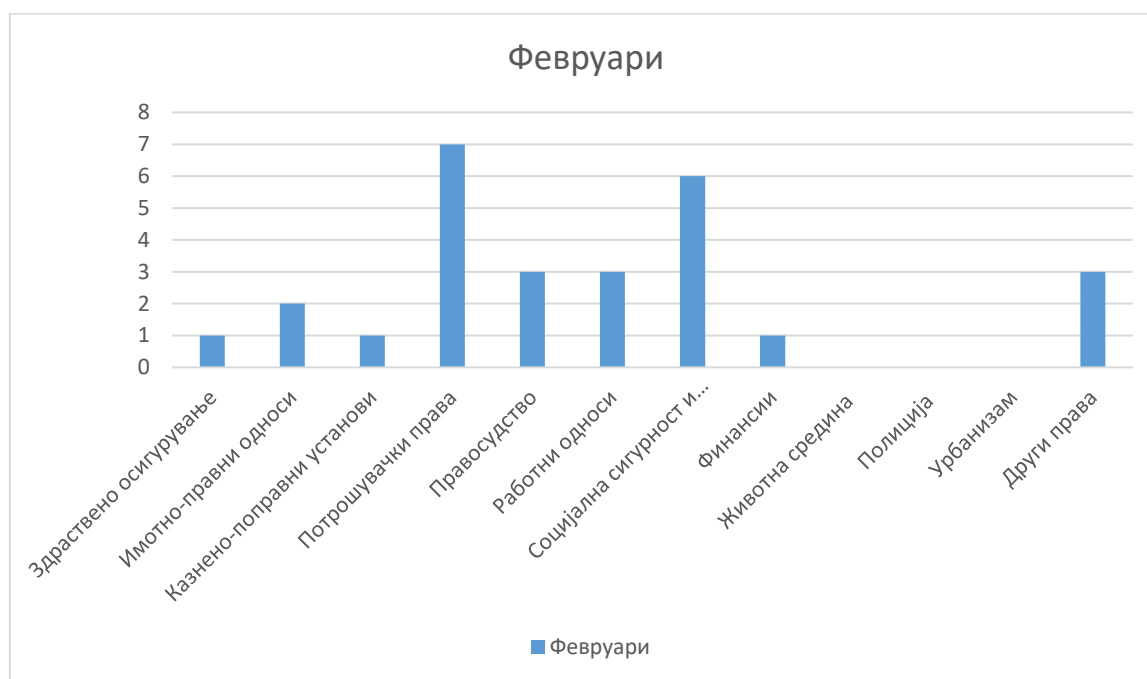
Препораки:

- Да се подобри состојбата на сместувачките капацитети, со тоа што ќе се намали бројот на лица кои ја делат истата ќелија, и создавање на повеќе можност за приватност;
- Да се подобри ситуацијата со здравствената заштита, да има повеќе медицински персонал, повеќе лекови и да се набават посебните лекови за осуденици со посебни дијагнози;
- Да има посебна диетална исхрана за лицата кои боледуваат од дијабетис и други болести кои барат различни нутритивни вредности;
- Да се создаваат повеќе можности за рекреација и реализација на различни активности;
- Да се реновират постоечките и да се изградат нови затворски капацитети и нивно соодветно опремување;
- Да се создадат повеќе можности и услови за работно ангажирање на осудениците;
- Да има повеќе книги во библиотеката и повеќе програми за ресоцијализација и надградба на капацитетите на осудениците;
- Да се ангажира женско лице во секторот за обезбедување;
- Да се ангажира соодветен кадар во казнено-поправните установи, особено во поглед на ресоцијализација и индивидуална работа со затворениците како што се воспитувачите, социјалните работници и психолозите.

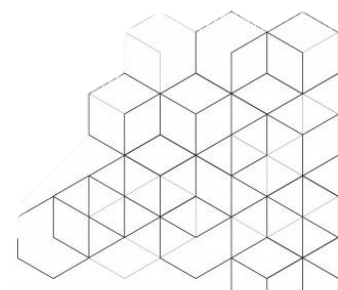
Мониторинг на работата на Народниот Правобранител – подрачна канцеларија – Тетово

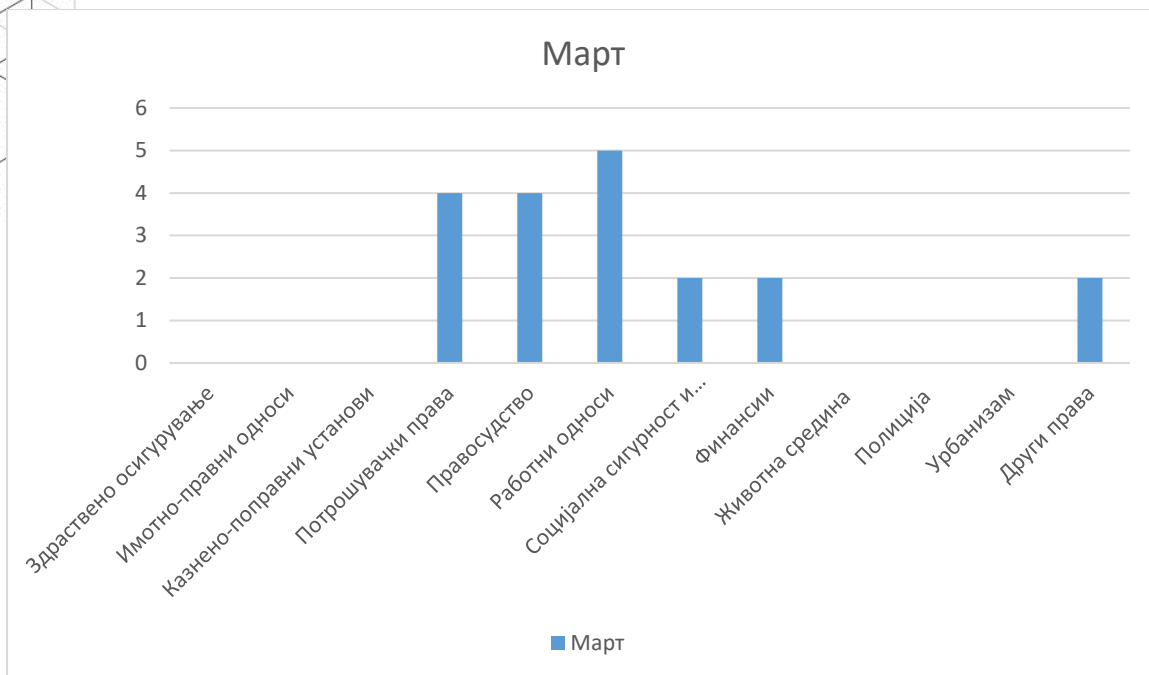
Една од главните причини затоа што Народниот Правобранител беше избран како институција која ќе се набљудува во текот на овој проект е поради тоа што, НП претставува орган кој ги набљудува, кореигира и реагира кон сите државни органи ако тие не ги почитуваат конвенциите, законите и уставот, особено ако се во прашање заштитата на човековите права и слободи.

Народниот Правобранител има шест подрачни канцеларии, меѓу кои и една канцеларија во Тетово каде е вработена една од десет заменици на Народниот Правобранител. Канцеларијата на Народниот Правобранител во Тетово е лоцирана блиску до центарот на градот, истата е пристапна за сите граѓани, и има оддел во приземје за лицата со физичка попреченост каде можат да се консултираат со екипата на Народниот Правобранител. Три набљудувачи беа избрани да ја мониторираат работата на оваа институција почнувајќи од 24.02.2020 година до 05.06.2020 година, поради пандемијата исто така како дел од задачата беше да се мониторира и онлајн пристапот до информации во веб страницата на Народниот Правобранител.

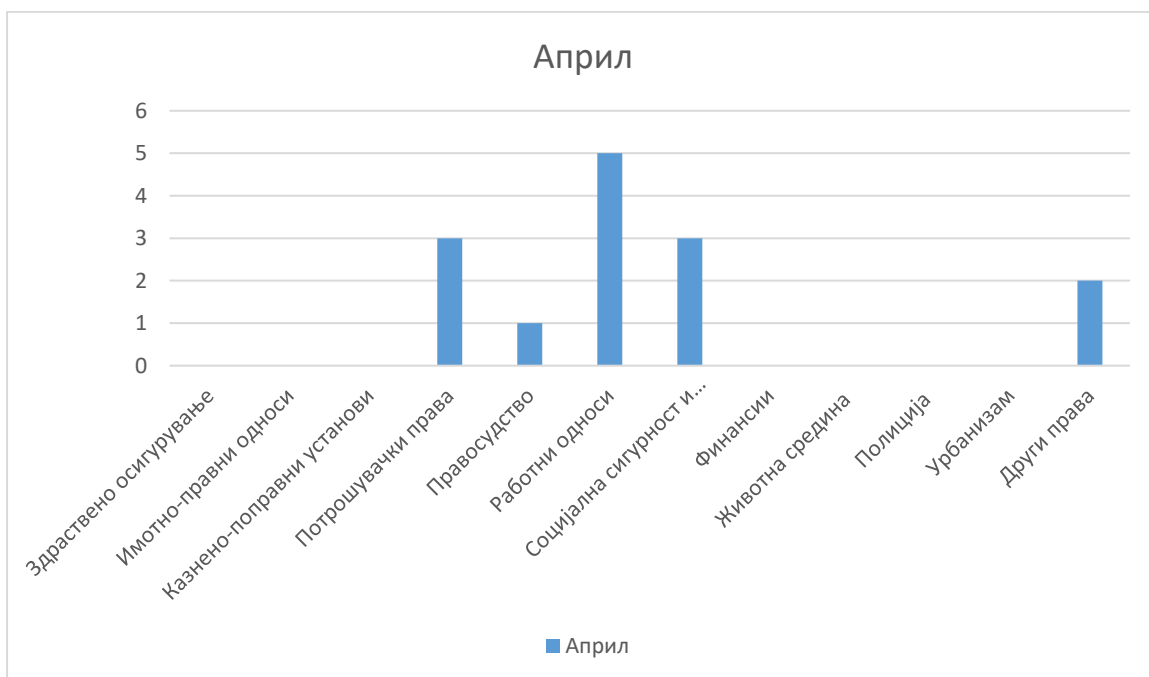

Во месец февруари 2020 година, канцеларијата на Народниот Правобранител во Тетово управуваше со вкупно 27 нови предмети. Поголем број од предметите беа од областа на потрошувачки права (7), овие права се однесуваат за жалбите кои граѓаните ги имат кон ЈКП – Тетово (поради барање на долг – кој не постои). Исто така голем број на барањата беа од областа на социјална сигурност и заштита.

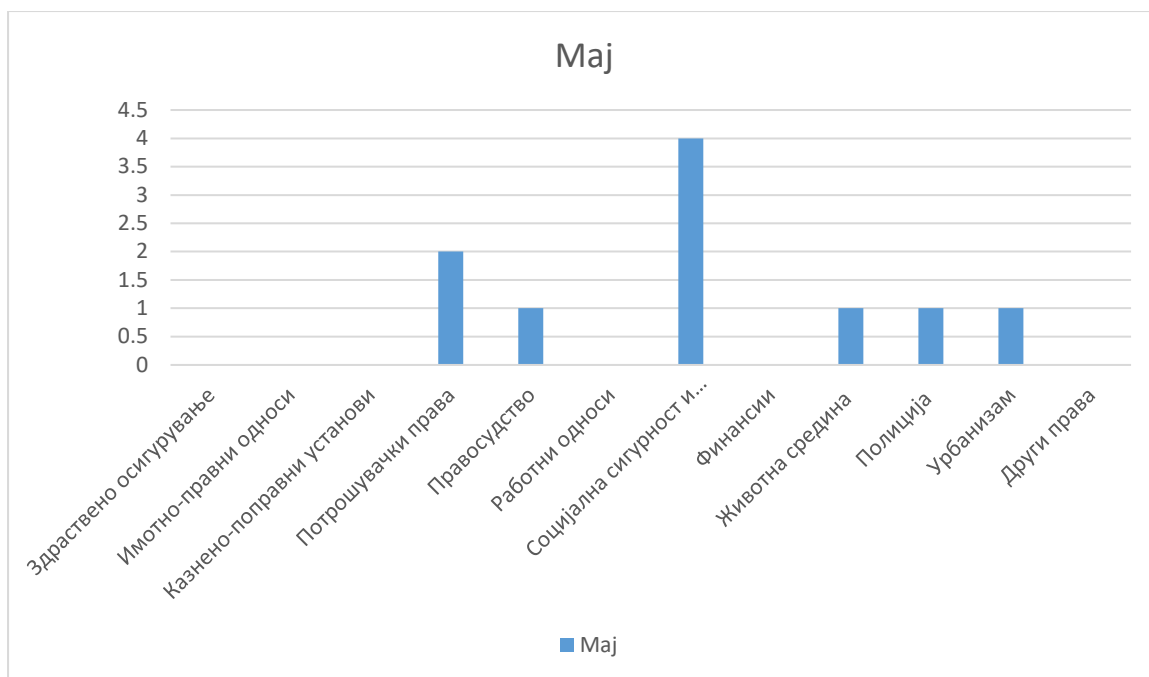

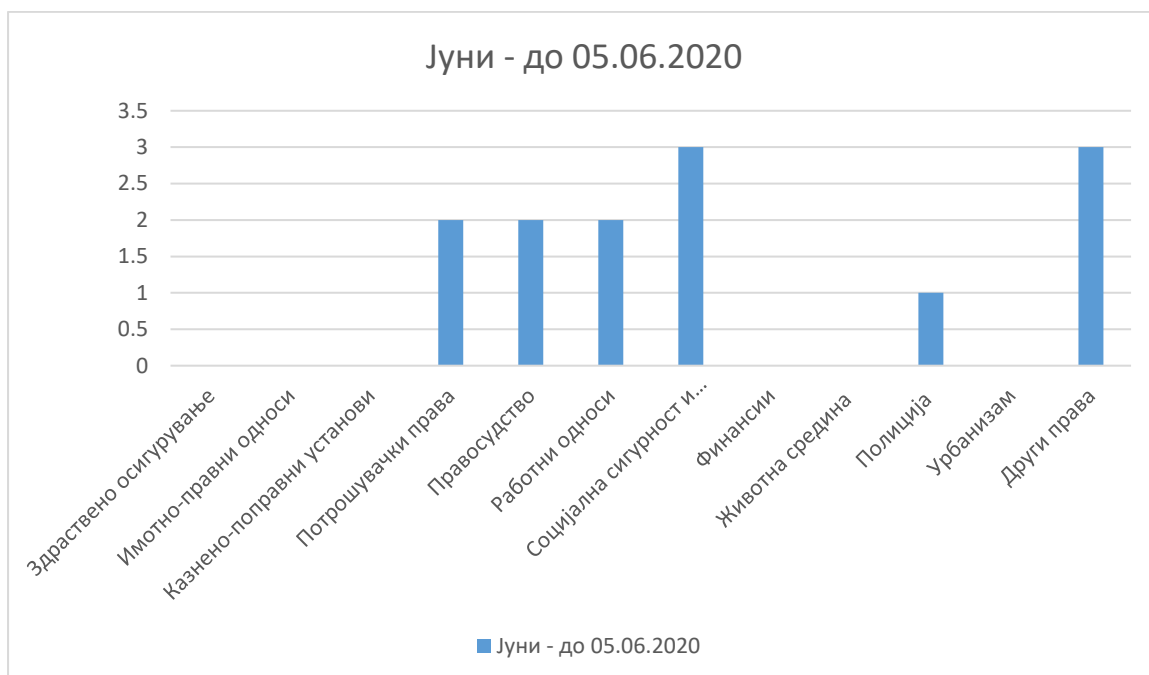
Во месец март 2020 година, канцеларијата на Народниот Правобранител во Тетово управуваше со вкупно 19 нови предмети. Поголем број од предметите беа од областа на работни односи (5) а другите се однесуваа пак кон потрошувачки права (4) и правосудство (4).

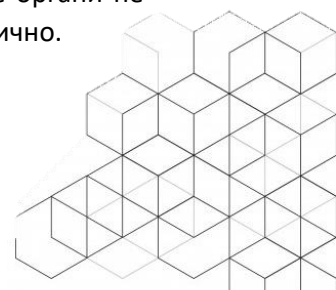
Во месец април 2020 година, канцеларијата на Народниот Правобранител во Тетово управуваше со вкупно 14 нови предмети. Поголем број од предметите беа од областа на работни односи (5) а другите се однесуваа пак кон потрошувачки права (3) и социјална сигурност и заштита (3). Овие области потикнуваат како резултат од новонастаната состојба од пандемијата Ковид-19.

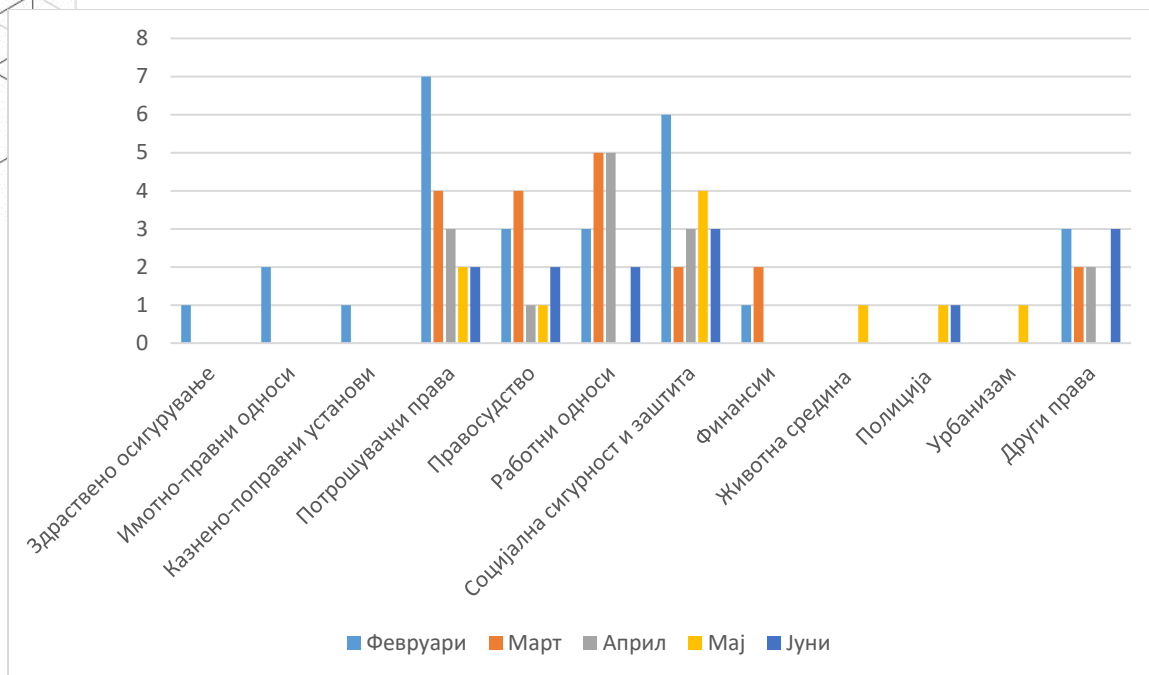

Во месец мај 2020 година, канцеларијата на Народниот Правобранител во Тетово управуваше со вкупно 10 нови предмети. Поголем број од предметите беа од областа на социјална сигурност и заштита (4).

Во месец јуни 2020 година (до 05.06.2020 година), канцеларијата на Народниот Правобранител во Тетово управуваше со вкупно 13 нови предмети. Поголем број од предметите беа од областа на социјална сигурност и заштита (3) и други права (3), кои се однесуваат на барања за слободен пристап до информации од јавен карактер по кој државните органи не постапиле, односно не доставиле одговор, правен совет, исплата на субвенции и слично.

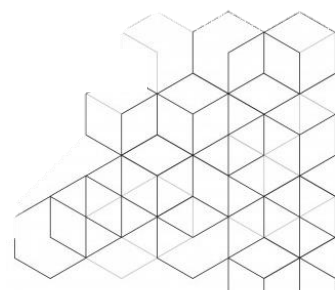

Ако се направи компарација од претходната година, може да се приметова дека ова година бројот на барања упатени до Народниот Правобранител, е драстично паднат, во месеците каде нашите надбљудувачи ја мониторираа ова институција може да се приметова дека вкупно имаше 74 барања, додека за цела 2019 година имаше околу 400 предмети. На сите барања, канцеларијата на НП – Тетово постапи со барања до релевантните институции, но мал број на овие барања, покажаа дека предметите се завршени (се чека одговор од надлежни институции во околу од 60% од случаевите). Но сите 74 барања се процесирани. Во текот на месеците кога имаше рестрикции за движење во цела држава, канцеларијата на Народниот Правобранител, ги нудеше своите услуги преку нивната телефонска линија.

Исто така беше направен увид на официјалната веб страница на Народниот Правобранител, каде беше забележано дека голем број од извештаите и информациите се многу стари, односно, нема информации за новите посети кои овој орган ги врши врз различните релевантни институции (освен во годишниот ивештај).

Препораки:

- Итно да се надополни веб-страницата на Народниот Правобранител со нови посебни извештаи и информации;
- Да се промовира повеќе работата на Народниот Правобранител за повеќе граѓани да можат да се упатат кон оваа институција, за заштита на нивните права;
- Да се реактивира весникот на Народниот Правобранител (кој е неактивен од 2013 година), каде ќе има информации од работата на оваа институција за тековната година;
- Да направи повеќе притисок врз надлежните органи за реализација и завршување на постоечките отворени предмети;
- Да има повеќе присуство по медиуми на Народниот Правобранител и неговите заменици;
- Активно следење на постапките за секој примен предмет од странките во сите фази на процесирање на истите (и пред сите други надлежни институции);
- Промотивните материјали да бидат појасни, и не толку академски, така што просечниот граѓанин ќе има можност да ги разбира и
- Реализација на обуки и семинари каде граѓаните ќе се информираат за работата на ова институција и како да ги заштитат своите права.

Препораки и ниво на нивно исполнување според Извештајот од Европска Комисија доставен за Република Северна Македонија во мај 2019 година

- „Република Северна Македонија да воспостави почетна евиденција за регрутирање судии и обвинители врз основа на единствено, национално ниво, транспарентно и засновано на заслуги и да се обезбеди дека кандидатите за судии и обвинители ќе поминат задолжителна почетна обука во Академија за обука на судии и јавни обвинители пред нивното назначување." (Заедничка позиција на ЕУ на Поглавје 23);
- Во рамките на јавната администрација, Република Северна Македонија да регрутира, промовира и номинира јавни службеници врз основа на јасни и транспарентни критериуми, фокусирајќи се на заслуги и докажани вештини. Република Северна Македонија да продолжи да го зајакнува капацитетот на административниот инспекторат, да спроведе методологија за анализа на ризици, да усвои планови за интегритет и да назначи обучени менаџери за интегритет во јавната администрација. Република Северна Македонија да обезбеди првична евиденција за ефективни санкции во случаи на кршење на етичките вредности. (Заедничка позиција на ЕУ на Поглавје 23);
- Република Северна Македонија да осигура дека слободата на изразување и медиумите во земјата ќе се подобри и да сепримениполитика на нулта толеранција во однос на заканите и нападите врз новинарите, приоритизирајќи ги кривичните истраги доколку се појават вакви случаи. Република Северна Македонија да обезбеди напредок во ефективното гонење за сторителите во овие случаи и изрекување на соодветни санкции (Заедничка позиција на ЕУ на Поглавје 23);
- Република Северна Македонија треба да ги преземе неопходните чекори во согласност со нејзиниот акционен план со цел да престане дискриминацијата и систематски да ја реши дискриминацијата во судските и управните постапки (Заедничка позиција на ЕУ на Поглавје 23).³⁷

³⁷ <https://cep.org.rs/wp-content/uploads/2019/10/Effective-benchmarking-for-concrete-rule-of-law-reforms-in-the-Western-Balkans.pdf>
<http://www.sep.gov.mk/data/file/Dokumenti/Izveshtaj%202019-F.pdf>

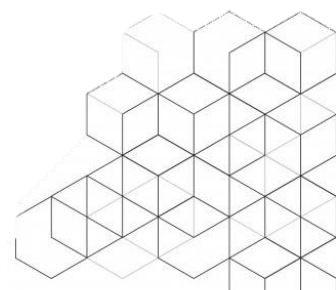
Заклучок

Евроинтеграцијата е процес на интеракција помеѓу реформата на државата и општествената реформа и Европска Унија, што се остварува низ определена процедура на остварување на политички, економски и правни критериуми и пристапување кон Европска Унија низ која треба да помине Република Северна Македонија и низ која поминале сите држави – апликанти за членство во Европска Унија.

Република Северна Македонија има шанси да стане членка на Европска Унија ако ги задоволи условите определени во Преамбулата на Договорот за Европска Унија: слобода, демократија, почитување на основните слободи и права и владеење на правото. За да го постигне горенаведеното треба да се води кон исполнување на препораките наведени во актуелниот извештај на Европската Комисија, секогаш имајќи посебен фокус на поглавје 23- правосудство и фундаментални права.

Заедничкиот именител на преземените обврски во оваа област се сведува на јакнење на институциите на правдата и внатрешните органи, примената на правото и механизмите на правдата и јакнењето на владеењето на правото. Како посебен приоритет е потенцирано јакнењето на независноста на судството, подобрување на неговата ефикасност и обуката на кадрите од правните професии.

Исполнување на препораките воспоставени во доставениот извештај од Европска Комисија за Република Северна Македонија ќе значи мотивација на македонскиот правосуден систем да се подготвува да функционира како дел од единствениот европски правен простор.

Користена литература

- Правда и внатрешни работи на Европската Комисија – Проф. Д-р Владо Камбовски, - Скопје 2005, Правен Факултет “Јустинијан Први”
- Monitoring Human Rights in Europe; Comparing International Procedures and Mechanisms; Published by Martinus Nijhoff; The Netherlands; 1993 edition.
- Oxford; Dictionary of Law; seventh edition; 2009
- Textbook on EC Law; Josephine Steiner & Lorna Woods; 8th edition; Oxford University Press; 2003
- European Convention on Human Rights
- United Nation Convention Against Corruption
- Устав на Република Македонија
- Закон за Народниот Правобранител
- COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT North Macedonia 2019 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2019 Communication on EU Enlargement Policy {COM(2019) 260 final}; Извештај на Европска Комисија за Република Северна Македонија
- CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION - Official Journal of the European Communities; 18.12.2000; (2000/C 364/01)
- CHAPTER 23: JUDICIARY AND FUNDAMENTAL RIGHTS
- НЕЗАВИСНОСТ НА СУДСТВОТО ПРАВНА АНАЛИЗА - Organization for Security and Co-operation in Europe Spillover Monitor Mission to Skopje
- CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ON THE FUNCTIONING OF THE EUROPEAN UNION - 26.10.2012; Official EN Journal of the European Union; C 326/49
- CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ON EUROPEAN UNION - 26.10.2012 Official Journal of the European Union C 326/13;
- COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL, THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE ON A COMPREHENSIVE EU POLICY AGAINST CORRUPTION; COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES Brussels, 28.5.2003 COM(2003) 317 final
- EFFECTIVE BENCHMARKING FOR CONCRETE RULE OF LAW REFORMS IN THE WESTERN BALKANS; Authors: Dr. Simonida Kacarska Dr. Ardita Abazi Imeri Contributors: Milena Lazar; October 2019
- АНАЛИЗА НА НЕЗАВИСНОСТА НА СУДСКИ СОВЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА - СТРЕМЕЖ И ПРЕДИЗВИЦИ – Институт за човекови права
- РЕФОРМА НА СУДСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА: ПРОМЕНИ БЕЗ РЕФОРМИ? м-р Денис Прешова

Веб литература

- http://ombudsman.mk/MK/osnovni_prashanja/671/shto_e_naroden_pravobranitel.aspx
- <https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80>
- <https://www.pravda.gov.mk/zatvori>

- <https://mvr.gov.mk/page/ministerstvo>
- http://www.vsrn.mk/wps/portal/central/sud/sudski-sistem/sudstvo/!ut/p/z1/lc_BCoJAEIDhZ-ngMWdIW63bQmRYUoSS7SU0tIVQV9atpbfP6CQV0dxm-P7DAIMUWJPdSpHpUjZZ1e9HRk4kcF3017jZ4tJHGoUkitF1cD-FwxAEu8TrwQJX8SycBB4B9lf_Dp49fhmKfc9-kRCYqGT--oY2ueMLYlpfuOLKvqr-XGjddnMLLTTG2EJKUXH7LGsLPyWF7DSkQwltnaQ4Zvnd0NED3qKo7Q!!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/?uri=nm%3Aoid%3AZ6_6G4408K0LO0F80AMJ6MT0430R5
- <https://www.osce.org/mk/skopje/67585?download=true>
- <https://www.coe.int/en/web/skopje/-/venice-commission-calls-on-north-macedonia-to-re-examine-new-language-law-and-to-abandon-the-provisions-on-bilingualism-in-judicial-proceedings>
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/COUNTRY_19_2777
- <https://vlada.mk/node/18041>
- <https://vlada.mk/node/18008>
- <https://vlada.mk/node/20696>
- <https://www.sobranie.mk/republic-of-macedonia-on-the-way-to-the-eu.nspx>
- <https://www.osce.org/files/f/documents/1/c/124006.pdf>
- <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/18/council-conclusions-on-enlargement-and-stabilisation-and-association-process/>
- <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/gac/2019/06/18/>
- <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/10/18/european-council-conclusions-17-18-october-2019/>
- <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/10/15/presidency-conclusions/>
- <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/25/council-conclusions-on-enlargement-and-stabilisation-and-association-process/>
- <http://www.sep.gov.mk/content/?id=8#.Xq8g4mgzY2w>
- <http://en.yucom.org.rs/chapter-23-judiciary-and-fundamental-rights/>
- <http://www.sep.gov.mk/content/?id=9#.Xq8g22gzY2w>
- [http://www.sep.gov.mk/content/?id=10#.Xq8oLmgzY2w;](http://www.sep.gov.mk/content/?id=10#.Xq8oLmgzY2w)
- <http://www.sep.gov.mk/content/?id=12#.Xq8oRGgzY2w>
- <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/gac/2018/06/26/>
- https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/north-macedonia_en

